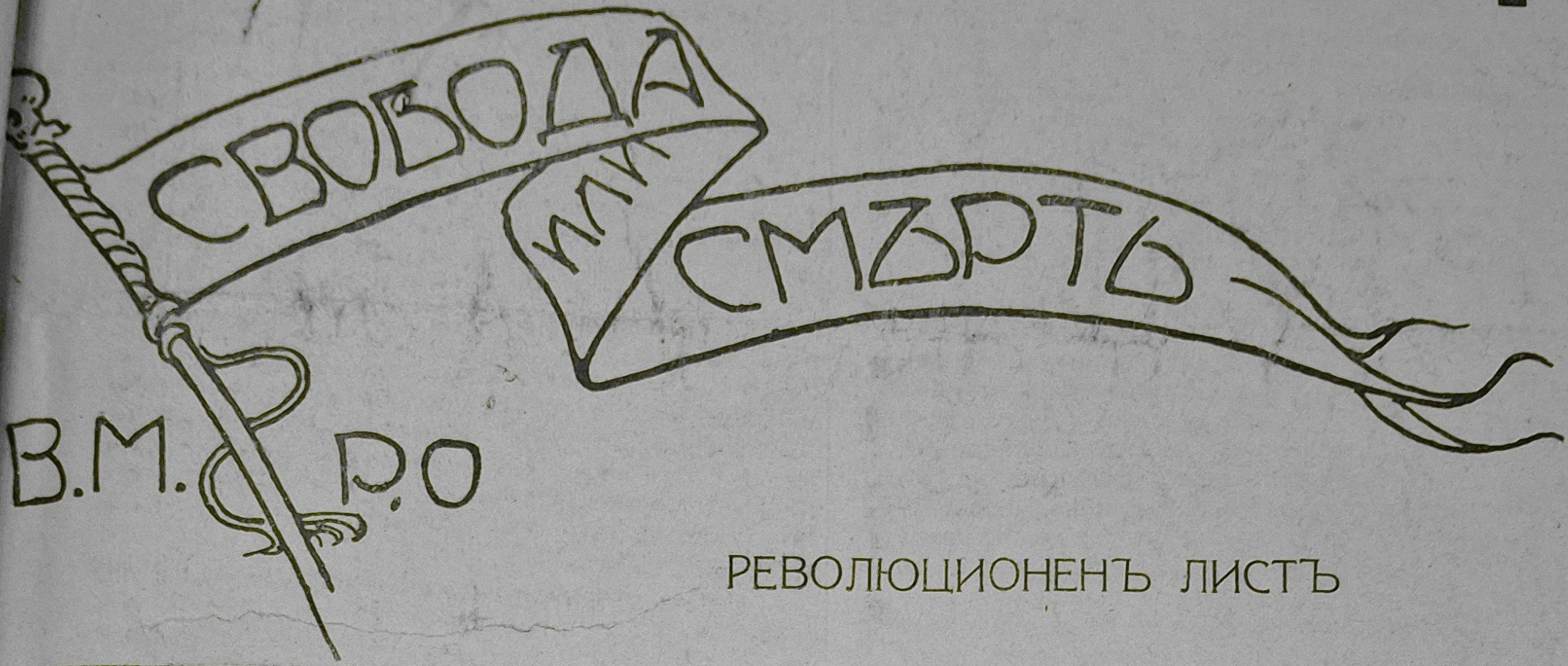
Год. I. 15 януарий 1925 г. Брой 3.

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

ние ще потърсимъ съ заслужена сериозность моралната, идейната и обществената му стойность. Дотогава, обаче, докогато тѣ подъ пжть и надъ пжть превъзнасятъ доказани престжпници съ цель да подържатъ заблуждение и разколъ въ нашитѣ редове, ние ще ги третираме като долнопробни клюкари и съзнателни крепители и ортаци на самитѣ престжпници.

Юлий.

ФРАКЦИОННИТѢ БОРБИ ВЪ МАКЕДОНСКОТО РЕВОЛЮЦИОННО ДВИЖЕНИЕ.

Обективнитѣ причини на революционното движение въ Македония при неговата поява, се съдържатъ въ политическото безправие презъ време на хамидовия деспотизъмъ, въ произвола избиващъ въ систематиченъ тероръ на малки и голѣми властници и даже на отдѣлни лица отъ господствующата нация, въ економическия гнетъ, на който бѣха подложени чифлигарскитѣ селени—работящи денонощно на бегова земя (поне такава тя бѣ считана) за единъ мизеренъ животъ и най-после въ непоносими данъци, които събирачитѣ правѣха по-тежки съ процентното негласно увеличение за себе си, особено това важеше при събирането на десетъка.

Най-много страдаха отъ този режимъ българитѣ, които съставяха компактна селска маса. Въ градоветѣ пакъ занаятчиитѣ българи бѣха сравнително най-зле всредъ паразитическия чиновнически елементъ въ бюрократическата и теократическа държава на султанитѣ. Тази бѣше широката основа, на която трѣбваше да се изгради лабиринта на революционната организация. Зидаритѣ пакъ бѣха македонцитѣ свършили Софийското висше училище, Солунската мжжка гимназия, четвъртокласнитѣ училища въ Сѣресъ, Одринъ, Битоля и Скопие — развити по-късно едни въ общообразователни гимназии (Одринъ и Битоля), други въ педагогически училища (Сѣресъ и Скопие). И тѣзи които организираха народа бѣха пакъ българи, излѣзли изъ неговата селска и градска срѣда на земледѣлцитѣ и еснафитѣ.

Но освенъ тѣзи обективни причини имаше и субективни такива, които ускориха създаването на революционната организация.

Едва македонскитѣ българи бѣха вече къмъ края на борбата си съ фенерската патриаршия и поддържаната отъ нея и гръцкитѣ консули пропаганда, сърбитѣ, подпомогнати отъ правителството на Хамида, което се ржководѣше въ случая отъ принципа раздѣляй и владѣй, почнаха своя пропаганда, като намѣриха малка почва срѣдъ заинатенитѣ българи-гъркомани въ Скопско и Тетовско. Въ последното десетилѣтие на миналия вѣкъ сръбската пропаганда пусна свои пипала, добре платени агитатори сърби и нѣкои подкупени пропаднали българи, въ цѣла Македония — даже въ Сѣресъ бѣ отворено по едно време сръбско училище, което, както и на много други мѣста, остана безъ ученици. Органитѣ на бюрократизираната Екзархия не винаги и не на всѣкжде развиваха нуждната енергия, нито проявяваха потребния тактъ за борба съ пропагандитѣ. Въ Щипъ, Прилѣпъ, Велесъ общинитѣ, подъ ржководството на мѣстни интелигентни сили, захванаха да реагиратъ противъ системно прокарваната централизация отъ Екзархъ Иосифъ I. На тази почва не бѣше трудно да се оформи националното движение въ революционно подъ влияние на идеитѣ на Раковски, Левски, Ботйовъ и въ Македония се запѣ:

Азъ не вѣрвамъ, че калугеръ
Ще спаси — раята,
Свободата не ще Екзархъ,
Иска Караджата.

Основателитѣ на В.М.Р.О. мислѣха да насочатъ народа къмъ борба съ политическата тирания и икономическия гнетъ, и успоредно съ това съ по-голѣмъ успѣхъ да парализиратъ чуждитѣ пропаганди. Основателитѣ на В. М. Р. О. бѣха добри националисти, но не шовинисти. Тѣ не желаеха да побългаряватъ другитѣ народи, но добри приемници на дѣйцитѣ отъ националното възраждане, тѣ не можеха да допуснатъ деморализаторската дейность на сръбската и гръцка пропаганди, задъ които се виждаха империалистическитѣ домогвания на Сърбия и Гърция спрѣмо Македония и фанатично се борѣха съ тия пропаганди. Идеалистичната подкладка на българския национализъмъ се вижда най-добре въ цѣлитѣ, които си поставиха основателитѣ на В. М. Р. О: автономия на Македония, за извоюването на която тѣ апелираха къмъ всички народности, защото за всички ще бжде добре въ самоуправляющето се общо отечество. Нуждно ли е да припомняме, че революционното движение допринесе много за националното самосъзнание на аромжнитѣ въ Макидония, макаръ то, по силата на поменатитѣ обективни причини, да бѣ ржководено отъ българи?

Както въ България по-рано, така и въ Македония сега революционната идея имаше своитѣ противници. Такива бѣха екзархътъ, владицитѣ, архиерейскитѣ намѣстници и приближенитѣ до тѣхъ граждани, учители, училищни директори и инспектори. Хора улегнали, съ психология на консерватори, тѣ се бояха отъ въоржената борба, която можеше [illegible], сѣ изходътъ и неможеше да се види; тѣ бѣха еволюционисти и на мнозинството отъ тѣхъ не можеше да се отрича патриотизма. Теглото обаче на раята бѣ толкозъ голѣмо, почвата за революционна агитация тъй пригодна, че лудитѣ глави завладѣха народа и бързо го увлѣкоха въ шемета на рискуваната борба. И когато организационната мрежа обхвана почти цѣлата страна, умѣренитѣ и „умнитѣ" се видѣха като изолирани, а нѣкои се почуствуваха и несправедливо пренебрегнати (защотоимаше и такива)—тѣ измѣниха тактиката: създадоха своя революционна организация пакъ отначало въ Солунъ, а после и въ нѣкои други пунктове. Позицията сега имъ бѣ не противъ самото революционно движение, а противъ неговитѣ водители като недостатъчно тактични, много бързи—не притежаващи данни за единъ широкъ погледъ и следователно има опасность да увлекатъ движението въ авантюра: така се тури началото на тъй наречения братства въ Македония, които не бива да се смѣсватъ съ братствената организация на емиграцията въ България.

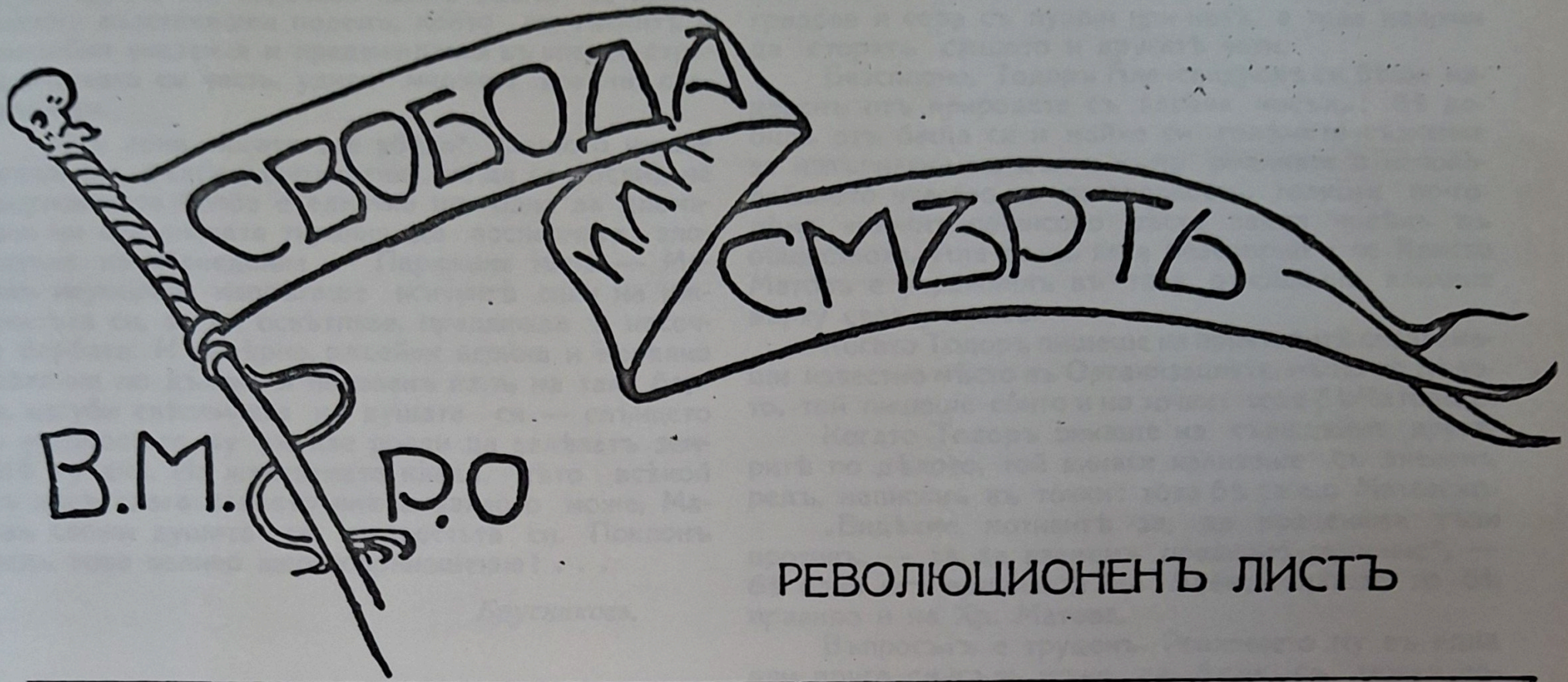
Начело на тази нова революционна организация стоеше Иванъ Гарвановъ: смѣлъ и доблестенъ мжжъ, голѣмъ националистъ, извънредно честенъ, участувалъ въ сръбско-българската война отъ 1885 година и учителствувалъ въ Солунската мжж. гимназия презъ последната десетица на миналото столѣтие. Той се ползузаше съ авторитетъ и предъ колегитѣ си, и предъ ученицитѣ, и гражданитѣ. Въ 1897 година въ едно спречкване въ кафенето „Коломбо" между учителя Христо Гановъ и ренегата Пейчиновски—бившъ български учитель, който бѣ се предалъ на сръбската пропаганда, двама черногорци нападнали Ганова и го повалили мъртавъ съ ударъ по главата. До като всички другари на Га-

нова избѣгали. Иванъ Гарвановъ му се притекълъ въ помощь, съборилъ едного отъ черногорцитѣ, но другиятъ успѣлъ да нарани и него. Този подвигъ издигна Гарванова въ очитѣ на всички българи.

Гарвановъ тури начало и на новъ ученически революционенъ кржжокъ въ Солунската м. гимназия. Ученицитѣ, които влѣзоха въ него, не знаяха отначало, че имало другъ такъвъ съ Централния Комитетъ на Груевъ, Матовъ, Дѣлчевъ и пр.; тѣ собствено не знаяха отначало, че има и два комитета. Това тѣ после разбраха, когато навлѣзоха въ конспирацията и можаха да подушатъ сжществуването на другия революционенъ кржжокъ и на другия комитетъ. Ученицитѣ ржководители на стария кржжокъ, вѣроятно сж считали другитѣ свои другари, които влѣзоха въ новия, негодни за опасната и тайна работа, между другото, защото се учеха добре и може би сж минавали въ тѣхнитѣ очи за „бележкаджии.“ Нѣкои отъ тѣхъ въ последствие се проявиха като голѣми сили, напр. Пандо Кляшевъ, Александъръ Станоевъ, Андрей Казеповъ и др. Ето какъ по едно недоразумение и поради субективна преценка може понѣкога и хора идеалисти по неволя да станатъ фракционери. И не е лесно веднажъ създалата се подозрителность и дори неприязънь да бждатъ премахнати. Лични мотиви сигурно е и имало въ раздѣлението на голѣмитѣ. Фактътъ, нищоженъ на пръвъ погледъ, че въ Солунъ имаше двама български книжари и двама български лекари, безъ друго е изигралъ известна роль.

(Следва)

Год. I. 1 февруари 1925 г. Брой 4.

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

ФРАКЦИОННИТѢ БОРБИ ВЪ МАКЕДОНСКОТО РЕВОЛЮЦИОННО ДВИЖЕНИЕ.

II.

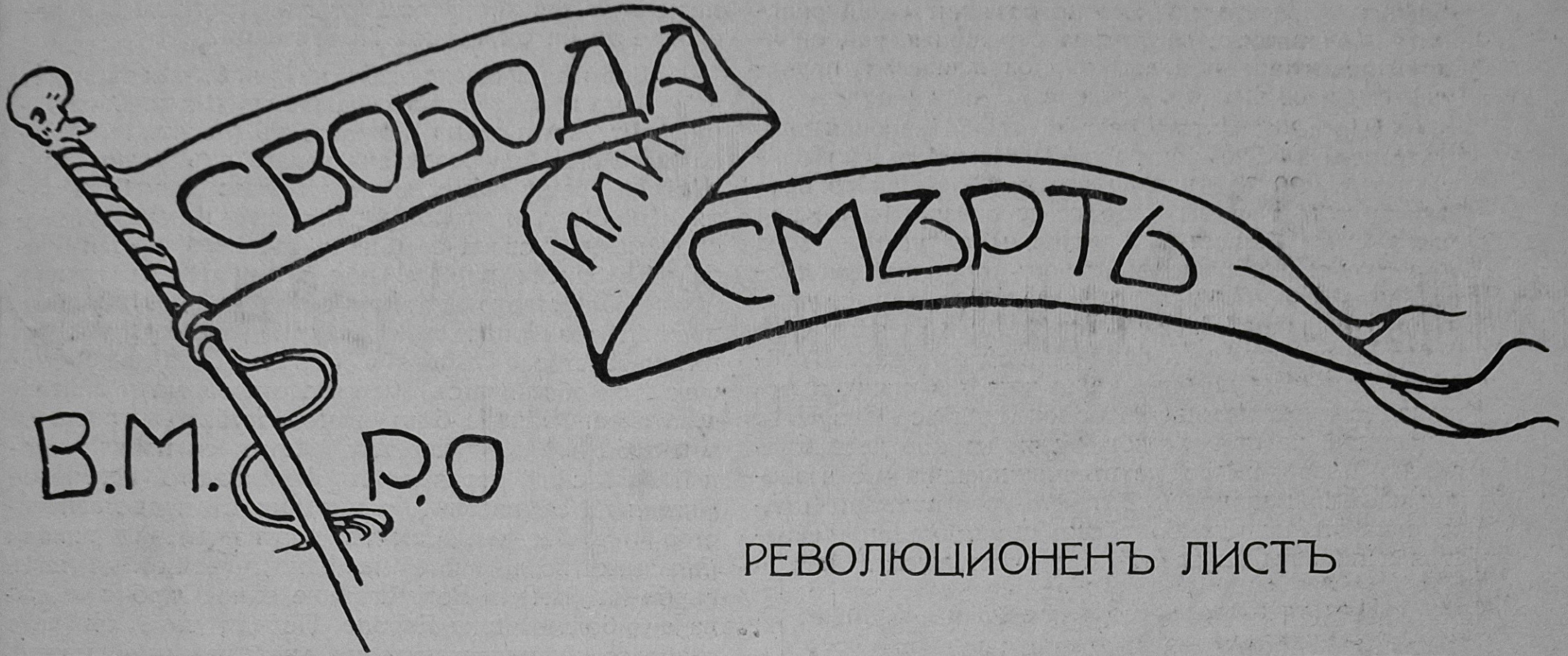
Гарвановъ доставяше редовно революционни вестници отъ София, като „Малешевски Балканъ", „Македонски Гласъ", „Автономия" и др. по пѫтища нему познати. Младежьта ги четѣше съ жадность и чакаше пристагането на нови съ нетърпение. Единъ вестникъ минаваше презъ тридесетина ржце и се обръщаше на зелникови листа. Ученицитѣ отъ революционния кржжокъ седмично или на две седмици ведн҃ъжъ четѣха реферати върху биографиитѣ и дейностьта на С. Г. Раковски, Василъ Левски, Хр. Ботйовъ, Записки тѣ на Захари Стояновъ, Миналото отъ Заимовъ и пр. На тѣзи реферати винаги присѫтствуваше и учитель. Доброто бѣ, че между двата ученически кржжока, които се бѣха вече подушили, нѣмаше вражда, а прикрито съревнование. Непосветенитѣ не можеха да усетятъ сѫществуването две ученически организации. Това се дължи главно на такта на голѣмитѣ: ако еднитѣ или другитѣ биха си послужили съ насъсквания спрѣмо младитѣ, тѣ биха се самоизтребили.

Голѣмитѣ, макаръ и неприязнено настроени, никога сѫщо така не намесиха враждебни сили въ своитѣ разпри. Пази Боже нѣкому мисъль даже да мине да си послужи съ шпионство предъ турската власть, за да сразн противника си. Съзнанието, че и еднитѣ и другитѣ се организирать за борба срещу турското владичество и за освобождението на Македония, не ги напусна нито въ единъ моментъ. И еднитѣ и другитѣ виждаха многото врагове и умопомрачението никого отъ тѣхъ не завладѣ, за да направи удоволствието на тия врагове да се радватъ на межеуособици. Водителитѣ на братствения комитетъ използуваха недоволството на по-първи хора отъ ржководителитѣ въ известни градове, недостатъчно авторитетни, за да печелятъ свои привърженици. Личнитѣ връзки сѫщо бѣха едно средство за това. Ала все пакъ новата революционна организация се развиваше много мудно, първо, защото другата страна бѣ взела преднина, и второ, защото тази последната бѣ прибрала всичко по-буйно, по-борческо, а въ първата влизаха по-тежки хора. Братственицитѣ наричаха своитѣ противници „сепаратисти", а следователно недостатъчно патриоти. Коя страна ще надделѣе, най-много зависѣше отъ проявенитѣ дѣла. „Сепаратиститѣ" не се забавиха да дадатъ доказателство, че сѫ по-българи отъ благонадежнитѣ. Нѣколко мѣсеца следъ убийството на учителя Хр. Гановъ отъ черногорцитѣ, Ц. К. решава да отмъсти на ренегата Пейчиновски и да възстанови престижа на българщината въ Солунъ, гдето бѣ се разчуло, че двама черногорци съ Пейчиновски трима, накарали да се разбѣгатъ десетина българи, които се черпѣли въ Коломбо при нападението на Гановъ. И действително, единъ терористъ на Ц. К., избранъ и школуванъ отъ Даме Груевъ, една вечерь видѣ смѣтката на изрода Пейчиновски, като го проследилъ въ една улица на квартала „Пиргитѣ". Като последица отъ този атентатъ бѣ арестуването на члена отъ Ц. К. Хр. Коцевъ, който се връщалъ късно дома сѫщата вечерь отъ Орфеумъ, гдето чакалъ вестьта за акцията, и у когото полицията намѣрила при претърсването едно шифровано писмо отъ Груева до Дѣлчева.

Революционеритѣ отъ братствената организация, като по-благонадеждни, бѣха въ добри връзки и съ органитѣ на Екзархията. Тѣ бѣха по-добре гледани и отъ Върховния Комитетъ въ България, който още тогазъ — 1898—1899 год., — проявяваше стремежъ да овладѣе революционното движение. Въ 1898 год. Екзархията по внушение на В. Кънчевъ, — първия географъ и етнографъ на Македония, — и А. Шоповъ, генераленъ консулъ въ Солунъ, уволни около 100 души учители, членове на революционната организация на централиститѣ. Нѣкои отъ тѣхъ се видѣха принудени да подирятъ мѣсто въ България, други се настаниха като общински учители въ Щипъ, Прилѣпъ и Велесъ, които издържаха сами училищата си. Централниятъ комитетъ решава да реагира и презъ лѣтото на следната година съ заплашване прогонва началника на училищния отдѣлъ Н. Лазаровъ отъ Екзархията и главния инспекторъ на българ. училища въ Турция В. Кънчевъ, а на новия началникъ Иордановъ билъ даденъ списъкъ на учители съ категоричната заповѣдь да бѫдатъ назначени, защото Революционната организация ще открие борба на Екзархията и ще я застави съ тероръ да се подчини. Искането бѣ изпълнено и централиститѣ се издигатъ твърде много въ очитѣ на всички. Най-много свои привърженици Братството имаше въ Солунъ, Прилѣпъ и отчасти въ Ахж-Челебийско. Другаде неговитѣ членове бѣха единици. Ала все пакъ това разцепление тровѣше душитѣ и до известна степень парализираше волитѣ. Мнозина, особено по-младитѣ и по-идеалиститѣ, си задаваха въпроса, кому е нуждно това хабене на сили въ взаимни ежби, когато идеалътъ е общъ. Различията въ тактиката и средствата за борба могатъ да се примиряватъ и изглаждатъ чрезъ отстѫпчивость отъ едната и другата страна, чрезъ по-голѣма търпимость на чуждото мнение, щомъ тѣ изхождатъ отъ добри, честни, патриотични намерения. Явиха се и посредници, които се заеха да изгладятъ недоразуменията и да постигнатъ съгласие между синоветѣ на единъ и сѫщи народъ. И действително презъ зимата на 1899—1900 учебна година въ Солунъ бѣ постигнато обединението на двете фракции, а една разпоредба отъ бившитѣ две главни ржководни тѣла до своитѣ въ провинцията тури край на разцеплението. Съ това добро дѣло се даде тласъкъ на революционното движение, нови и млади сили се влѣха въ него, а когато на следната година турското правителство успѣ да открие членоветѣ на централния комитетъ, да ги арестува и изпрати на заточение, намериха се достойни водачи и отъ двете бивши фракции да ги замѣстятъ и да продължатъ трудната и опасна работа. Иванъ Гарвановъ става председатель на Централния комитетъ и той, който бѣ за по-бавна, та по-сигурна дейность, бѣ заставенъ отъ самитѣ събития, отъ буйния потокъ на самото движение да свика въ Солунъ известния общъ конгресъ въ началото на 1903 год., за да реши въпроса за въстание напролѣтъ или лѣтото.

(Следва)

Год. I. 15 мартъ 1925 г. Брой 6.

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

Още по-лекомислено е пъкъ да се дири болшевишката язва тамъ, дето съ цената на своя животъ я унищожи незабравимия вождъ на В. М. Р. О. Още първата декларация на новия Ц. К. на В. М. Р. О. изобличава тая интрига. Но какъ ще скриятъ сърбитѣ, че тъкмо най-чернитѣ македонски души и първи тѣхни помощници въ насилията сж въ доказани връзки съ Виенската болшевишка централа? Какъ ще отрекатъ тоя фактъ тъкмо днесъ, когато въ името на борбата съ болшевизма искатъ отъ България това, което не е въ нейна власть — разтурянето на Македонската Революционна Организация?

Лъжа е, че миналото било пълно съ поуки за народитѣ; за сърбитѣ поне не е така.

—

Челнишки.

ФРАКЦИОННИТѢ БОРБИ ВЪ МАКЕДОНСКОТО РЕВОЛЮЦИОННО ДВИЖЕНИЕ.

3.

Следъ вливането на братствената революционна организация въ В. М. Р. О., въ последната сжществуваше пълно единодушие и единодействие. Този периодъ на солидарность между вжтрешнитѣ дейци трая само 4 години — отъ януари 1900 до края на 1903 год. или по право до края на Илинденското възстание. Не че нѣмаше пакъ борби, имаше ги, и даже кървави, но тѣ се водѣха между В. М. Р. О. и тъй наречените тогазъ върховисти, които имаха своето ржководно тѣло въ България. Сжществуваха и малки групички тукъ-таме, привърженици на Борисъ Сарафовъ, които сжщо се ржководѣха отъ вънъ и които се влѣха въ В. М. Р. О., следъ като тѣхния водитель влезе въ Македония и се постави въ разположение на Централния Комитетъ. Тукъ азъ разглеждамъ специално фракционнитѣ борби въ В. М. Р. О., а не изобщо въ Македонското освободително движение.

Въ В. М. Р. О. се очертаха две фракции следъ възстанието отъ 1903 год. видимо на почвата на преоценката на миналата дейность, а въ сжщность поради взимане преднина на личния елементъ, — пострадали и засегнати честолюбия, порастнали амбиции, стремежи за завзимане ржководството.

Възстанието не донесе автономията на Македония. Мюрцегската реформена програма далечъ не задоволи очакванията на дейцитѣ. Съ нея се туряше само началото на европейското вмѣшателство въ вжтрешнитѣ работи на Турция; продължението на борбата можеше да води къмъ разширението на тѣзи реформи, както и доведе до такъво разширение, логическия край на което неминуемо щѣше да бжде автономията, ако бѣ станало прилагането на Ревелската реформена програма, изработена въ Английското Министерство на Външнитѣ работи и възприета отъ руския императоръ Николай II. Затова, обаче, побърка, както се знае, младотурската революция, а не малко за това попречи и разцеплението средъ В. М. Р. О., което дойде тъкмо въ угода на Итихадъ ве Тереки и подпомогна до виша степень плановетѣ му.

Както и да е, резултата отъ възстанието, отъ даденитѣ жертви въ убити, ранени, опожарени, обездомени, ограбени, прогонени и обезчестени македонци и македонки не задоволи никого. И се почнаха спокойни и обективни ужъ отначало, а горещи и страстни въ последствие, критики върху миналата дейность въ лицето на нейнитѣ ржководители.

Въ декември 1903 г. бѣха дошли на почивка въ България много отъ ржководнитѣ сили на Организацията—бивши легални, станали нелегални и войводи. Нѣкои отъ тѣхъ съ години бѣха водили нелегалния животъ въ поробената страна, безъ да дойдатъ на почивка въ България, а други и никакъ не бѣха по-рано прескочили границата. Устройвани бѣха събрания, въ които се разискваше върху причинитѣ на неуспѣха. И забележително, най-яростни критикари бѣха тѣзи, които сравнително най-малко време бѣха работили и които най-малко акции бѣха извършили. Яне Сандански бѣ станалъ байрактаръть на опозицията.

За обяснение на разцеплението, ще трѣбва да направимъ единъ малъкъ предговоръ. Възстанието бѣ решено на конгреса, който стана на 1—4 ян. 1903 г. въ Солунъ. Делегатитѣ на всички окржзи се изказали за възстание. Особено настоявали за това битолчани. Въ тѣхния окржгъ движението се толкозъ много засилило, че и безъ формално обявяване на възстание, то щѣше да стане, даже то бѣ станало въ известна степень: така бѣха зачестили презъ 1902 год. срещитѣ на четитѣ съ аскера, а въ стълкновенията вземаше участие и милицията, т. е. въоржженитѣ легални членове, които се притичаха въ помощь на открититѣ чети при първото чуване пукота на пушкитѣ. За предпочитане бѣ, значи, Организацията да вземе инициативата въ борбата и да се поведе тя подъ планъ, а не да продължи по инициативата на турцитѣ, което водѣше къмъ парализия на много сили, които инакъ можеха да бждатъ използувани. Другитѣ окржзи — Солунския и Скопския — бѣха по-слабо подготвени. А най-малко готовъ за възстание бѣ Сърския окржгъ. Това само обстоятелство,—казано между скоби,—бѣ достатъчно да опровергае внушенията въ чужбина на турци, гърци и сърби, че България е потиквала македонскитѣ българи къмъ възстание, че тя ги е въоржжавала и ржководѣла, защото Сърскиятъ окржгъ бѣ най-близъкъ до княжеството, а Битолския най-далеченъ. Делегатътъ на Сърския окржгъ, изхождащъ отъ положението въ него, бѣ се изказалъ противъ дигането на възстание презъ идещата пролѣть или презъ лѣтото. Но голѣмото мнозинство бѣ решило и всички трѣбваше да се подчинятъ, като вематъ мѣрки да се подготвятъ въ възможния размѣръ. Следъ отиването на Гоце Дѣлчевъ въ Солунъ и срещата му съ Даме — великдень 1903 год. — новогодишното решение собствено бѣ поправено въ смисъль — въ Битолския окржгъ да има възстание въ по-голѣмъ мащабъ, на всички въоржжени сили, а въ останалитѣ окржзи — засилени четнически действия, т. е. четитѣ да увеличатъ кадритѣ си и да извършватъ атентати. Самъ Гоце даде примеръ, че това може, съ разрушаването на желѣзнопжтния мостъ при Ангиста, Драмско, преди да замине за Солунъ. Възстанието бѣ обявено вмѣсто пролѣтьта, на 20 юлий въ Битолско, на 6 августъ въ Одринско, а въ другитѣ окржзи и покъсно. Сърскиятъ окржгъ тъкмѣше да предприеме по-значителни и ефектни акции въ началото на септемврий.

Презъ лѣтото сжщата година между задграничното представителство — Хр. Матовъ, Хр. Татарчевъ, — и Върховния Комитетъ бѣ постигнато споразумение въ смисъль, че четитѣ на последния като помощна бойна сила могатъ да се приематъ отъ

мѣстнитѣ чети на В. М. Р. О. подъ ржководство на последнитѣ. И такива надойдоха въ Мелнишко, Разложко, Петричко, Демиръ-Хисарско. Това не бѣ измѣна на принципитѣ на В. М. Р. О., защото голѣмия споръ по-рано бѣ, че който иска да ржководи революционното движение, трѣбва да бжде вжтре и всѣки, който даде силитѣ и способноститѣ си въ разпоредба на Ц. К., ще бжде приетъ радушно; като прояви качества въ редоветѣ на В. М. Р. О., може да се издигне и до ржководно мѣсто, дори до най-вишето. А сега вече Организацията бѣ обявила война на Турската империя, та не само македонски емигранти отъ Върховистката организация, а доброволци и отъ Америка, Италия, Франция, Англия и всѣкжде другаде ако биха се притекли въ помощь, можеше и трѣбваше да бждатъ приети. Ала умножилитѣ се чети бѣха открити, завързаха се сражения по всички склонове на Пирина, — и въ Разложко, и въ Мелнишко, и въ Неврокопско — и проектиранитѣ акции — нападение на Демиръ Хисаръ и разрушаването желѣзнопжтния мостъ на Струма — не можаха да се осжществятъ. Четитѣ, които трѣбваше да дойдатъ отъ северъ — Мелнишко, Неврокопско и Разложко — не дойдоха въ Демиръ Хисарско, а Демиръ-Хисарската, чакайки и подготвяйки изпълнението на плана, бѣ предадена и отблъсната къмъ Пиринъ. Разправямъ тѣзи работи, за да се изясни, въ какво Сандански дирѣше обосноваването на своето недоволство, сърдито недоволство, и да се види, до колко бѣ то основателно.

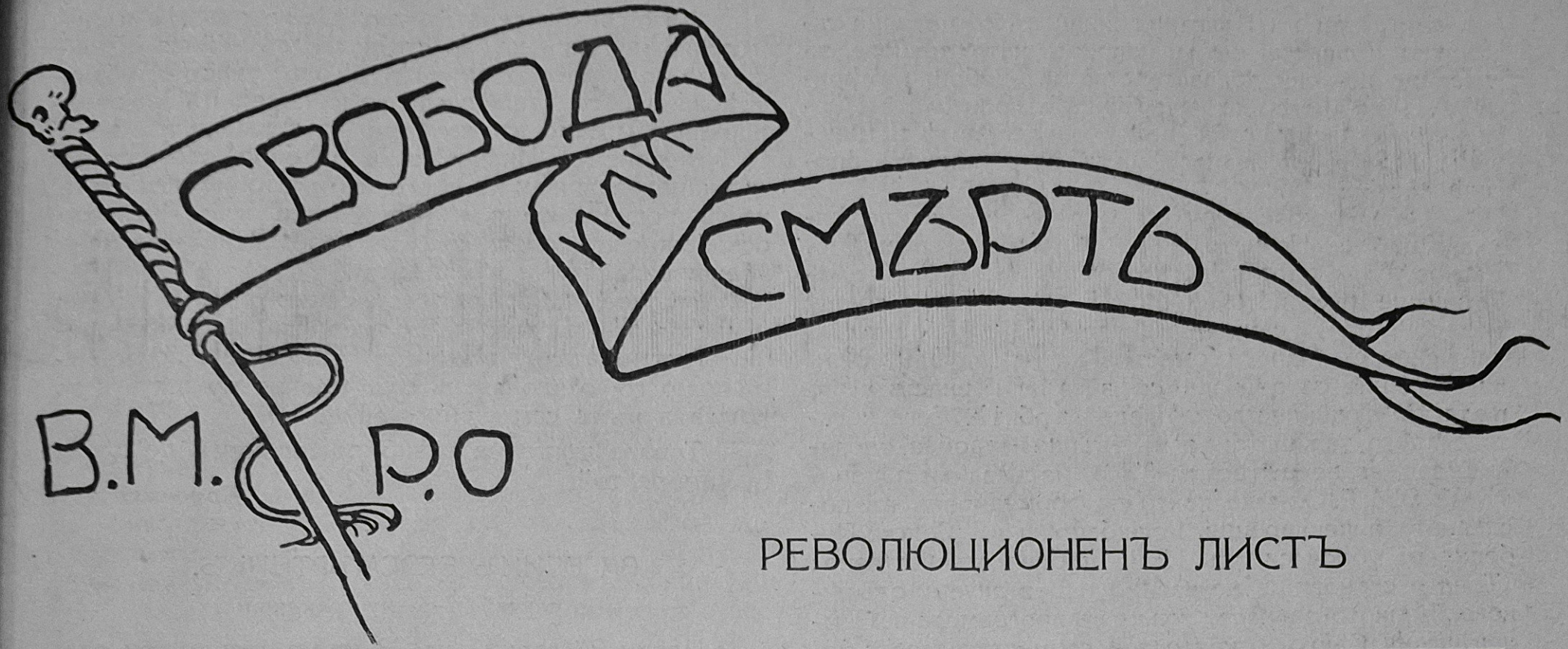
Освенъ сравнително слабата подготовка на Сѣрския окржгъ за възстание, преждевременната смъртъ на Гоце въ с. Баница — на 21 априлъ ст. стилъ — много попречи за по-голѣма активность. Нека мимоходомъ отбележимъ тукъ, за да не се злоупотрѣбява съ довѣрието на несведущитѣ, като се изваждатъ случайни хора въ движението до ржководно мѣсто и едва ли не до първостепенни фактори, и следното. Д. х. Димовъ, чието участие въ освободителното дѣло се бѣ проявило въ издаването на 1—2 брошури и въ агитационни речи средъ емиграцията, съвсемъ инцидентно се бѣ намѣрилъ при Гоце Делчевъ въ Баница презъ време на сраженето, като отъ границата до тамъ бѣ миналъ тъй тайнствено, взимайки по два конака презъ нощь, че бѣ прескочилъ много етапи, за да не би да бжде узнато присжтствието на особата му за пръвъ и последенъ пжть въ организационна територия. Следъ сражението въ Баница той така бѣ изплашенъ, че пакъ самъ съ куриеръ, взимайки по два прехода въ нощь, се върна въ България, сѣяйки, презъ гдето мина, духа на пораженството средъ населението. „Не ви трѣбва възстание, седете си мирно, ще ви изколятъ", говорѣлъ той на всѣко мѣсто при тръгване. Загинването на единъ великъ революционеръ, какъвто бѣ Гоце, и тъй внася, ако не отчаяние, то поне разколебаване средъ народа, или поне известна резигнация, омърлушване. А като има и кой да подкрепи съмненията и колебанията, пораженството се засилва. Загубата на Гоце, единствения авторитетъ въ Сѣрския революционенъ окржгъ, не малко допринесе, прочее, за по-слабото проявление на възстанически действия. Яне Сандански имаше претенцията да го замѣсти, ала нему липсваше много нѣщо: и опитността на Гоце, и всецѣлата преданность до самозабрава на дѣлото, и интелигентността на Гоце, способността му да завладѣва душитѣ и сърцата и главно скромността на великия апостолъ. Сандански бѣ оскърбилъ всички войводи на Сѣрския окржгъ презъ кратковременното си подвижничество до тогазъ въ него (1901—1903 год.) и той не можеше да бжде нито общообичанъ, нито общопризнатъ шефъ. Той оскърби и Яворова и го принуди преждевременно да напусне окржга. Въ „Хайдушки Копнения" Яворовъ съ болка въ душата разправя за спречкването си съ Сандански зарадъ... една пушка, която не искалъ да даде на поета-революционеръ, защото той щѣлъ да я занесе въ Драмско, на чиято чета войводството той поемаше на мѣстото на убития съ Гоце въ Баница Димитъръ Гущановъ! . . . (Следва).

СРЪБСКИ ХИТРУВАНИЯ.

Нѣкои сръбски вестници, като бѣлградското „*Време*" напр., взеха поводъ отъ декларацията на Ц. К. на В. М. Р. О. за да повторятъ стари и познати до втръсване интриги и клевети срещу самото македонско освободително движение. Повтаряйки формулираното въ декларацията искане за политическо самоуправление, „Време" натяква, че то не било искрено, а че е било само единъ параванъ на анексионистични домогвания. Разбира се, сръбския листъ и не проумѣва, че каквото и да е това искане — искрено или неискрено — упрекътъ въ сръбскитѣ уста хичъ не прилѣга. Защото сърбитѣ, знае се отъ всички, отричатъ македонското движение не като анексионистическо или автономистическо, а въобще като освободително. Така че въ това възражение има едно нѣщо очевидно неискрено — критиката на сърбитѣ. По-важно отъ тая критика обаче, е друго нѣщо. То е, че сърбитѣ отъ „Време" и отъ други вестници и среди се залавятъ тъкмо отъ максималното искане на организацията, за да отрекатъ на цѣло всичкитѣ й искания. А между последнитѣ има и едно, което е много просто и ясно формулирано въ самата декларация. Ето го: „Сжществената е, Македония да бжде свободна н населението й да бжде господарь на сждбинитѣ си". На това искане би трѣбвало и би могло съ повече сериозность да се спратъ патриотитѣ отъ Шумадия, защото отъ всички се знае, особено следъ последнитѣ избори и станалитѣ по тѣхъ дебати въ скупщината, че животътъ, честьта и имота на населението въ Македония сж играчка въ ржцетѣ на разни кръволоци отъ типа на Добрица Матковичъ. Та искането на В. М. Р. О. е много по-просто и по-искрено, отколкото искатъ да го представятъ политицитѣ около Пашича. И вмѣсто да хитруватъ около въпроситѣ за „анексионизъмъ", тѣ биха могли на него именно да се спратъ по поводъ декларацията на В. М. Р. О.

Х. У.

Год. I. 25 мартъ 1925 г. Брой 7.

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

България подписа тоя протоколъ съ едничката цѣль, ясно опредѣлена, не да закриля българскитѣ малцинства отъ лошо отнасяне, а за да намѣри нова подкрепа за своето вѣчно желание: Македония да бѫде на македонцитѣ.“

Това съкровено желание на българитѣ — Македония за македонцитѣ — е третата призната истина отъ гърцитѣ. Но признанието е направено, само за да се пусне веднага следъ това интригата, че тоя свещенъ и справедливъ лозунгъ, рожба на македонскитѣ борби и съзнание, билъ чуждо внушение: „И да иска Италия и да не иска, ние не можемъ повече да търпимъ българитѣ да могатъ да разчитатъ на какъвъ да е протоколъ, за да подпомагатъ агитацията — вече несъстоятелна — на македонската пропаганда.“

Такива сѫ гърцитѣ. Тѣ съ сѫщото удоволствие биха погребали и самото Общество на народитѣ, стига да биха могли, и ако да не виждаха въ него известна възможность за облаги. И още, ако нѣмаха дълбоката увереность, че въ неговото истинско назначение не вѣрватъ вече всички, освенъ ония, на които думата не може и да се чуе въ него: ограбенитѣ и онеправданитѣ. Не такъвъ ли смисълъ крие „съвѣта“ на критянина?

Челнишки.

ФРАКЦИОННИТѢ БОРБИ ВЪ МАКЕДОНСКОТО РЕВОЛЮЦИОННО ДВИЖЕНИЕ.

За по-слабитѣ сравнително възстанически действия на Сѣрския окржгъ имаме обективни причини.

Въ южнитѣ околии — Сѣрска, Драмска и Демиръ-Хисарска — гръцко-българската разпра не бѣ още завършена, когато се почна революционната деятелность, и дълго време ржководителитѣ трѣбваше да работятъ съ по-ограниченъ кржгъ хора. Проникването въ полскитѣ села и покръшаването на повече лица въ тѣхъ стана едва прѣзъ 1902-1903 г. Въ севернитѣ планински околии пъкъ организационнитѣ чети и отъ югъ бѣха твърде често заети съ преследване на харамиитѣ като КочоМострука. Дончо Златковъ и др., които слизаха лѣтно време въ Пирина за грабежъ и предизвикваха потери противъ себе и населението. Борбитѣ съ четитѣ на Върховния Котетъ и парализирането на тѣхнитѣ агитации сѫщо така коствуваше много усилия. Сѣрскиятъ революционенъ окржгъ бѣ още твърде слабо въоржженъ и малцина членове бѣха подготвени да работятъ съ пушка; въ него не бѣ още завършено организирането, то бѣ тогазъ въ разгара се, а отъ Централниятъ комитетъ се получи презъ януарии 1903 г. окржжно, съ което искаше да му предпредставимъ списъкъ, въ цифри разбира се, на оржжието, като бѣха предвидени графи и за кременачки, евзалии и ловджийски пушки. После се и разбра, че предстои възстание. Делегатътъ на Сѣрския Окржженъ Комитетъ бѣ правъ да не се съгласява за възстание, но не по-малко прави сѫ били и делегатитѣ на другитѣ окржзи, особено на Битолския, — да настоятъ за това. Трѣбваше да се подчинимъ на конгресното решение, като попълнимъ въ възможния размеръ въоржжението си, да позасилимъ изобщо подготовката си въ нѣколкото месеци до лѣтото. Нито нѣкой ни искаше невъзможното, нито можехме да го дадемъ. Така и стана. Ала следъ възстанието Яне Сандански, безъ никой да го обвинява въ нѣщо, но чувствуващъ се засегнатъ въ честолюбието си за слабитѣ действия, се яви въ ролята на обвинитель. Той се запретна да обвинява Централния Комитетъ, Задграничното представителство, системата, наредбитѣ, тактиката, — зарадъ несполуката на голѣмата акция. Разбира се, нищо по-естествено отъ една разумна и подета съ чисти намерения критика на миналата деятелность особено следъ завършъка на единъ периодъ; такъва критика не само е неизбежна, но е необходима и твърде много полезна. Много отъ интелигентнитѣ войводи така именно и постжпиха. Даже удоволствие чувствуваше човѣкъ, като слушаше разказитѣ имъ за това, що сѫ работили, за набелѣзанитѣ въ наредбитѣ и практиката недостатъци, за нововъведенията, които се оказали твърде уместни и дали добри резултати. Въ тѣзи хубави и изнесени съ достойнство беседи, прилични на изповѣдь, се набелѣзаха нови страни, занемарени до тогазъ поради недосещане, въ агитацията. Въ тия разисквания се породи идеята за икономическата борба, борба съ беговетѣ експлоататори на чифлигаритѣ. Тукъ-таме тя се водела, но безъ система и безъ последователность. За напредъ тя трѣбваше да се осмисли и да се поведе повсемѣстно, което и стана. Пакъ въ тѣзи беседи се обърна вниманието и върху културната и здравна дейность на четитѣ, защото организацията трѣбваше да навлиза все повече и повече въ функциитѣ на държавата и постепенно да я измѣсти съвсемъ. Пакъ тогазъ се оформи повсемѣстното въвеждане на организационнитѣ сѫдилища въ споветѣ на българи съ българи, на християни съ християни, а дето можеше даже и на християни съ турци. И въ следвъзстанишкия революционенъ периодъ всичко това бѣ вече вписано въ правилника и практикувано.

Имаше всички изгледи, щото поменатитѣ събрания на деятелитѣ задъ граница презъ зимата на 1903—1904 год. да се завършатъ съ една разумна преоценка на миналото и съ установяването на възможни, полезни и целесъобразни реформи въ организационния апаратъ, въ средствата и тактиката на революционното движение, ако не бѣха се внесли странични влияния. Партизани въ България, кичащи се съ етикета лѣвичари, като Никола Харлаковъ, Димитъръ хаджи Димовъ и др. се завъртѣха около Яне Сандански и другаритѣ му, за да прокаратъ своитѣ „левичарски“ възгледи въ македонската революционна организация съ надеждата да станатъ нейни идейни ржководители, безъ да сѫ работили вжтре и да сѫ се блъскали съ тамошната действителность. Въ България никога не сѫ липсвали попълзновения на партии, и лѣви и десни, да си послужатъ съ македонското освободително движение за свои цели. Сѫществуваха и и тогазъ такива попълзновения. Старитѣ деятели Гоце, Матовъ, Гарвановъ, чужди на българското партизанство и схващайки, че македонското дѣло трѣбва да стои надъ партиитѣ, че следователно всички българи, каквито политически убеждения и да иматъ, трѣбва да му услужватъ, а не да си служатъ съ него, държеха неутрално поведение и не се поддаваха на тѣзи или онѣзи. Който желае да служи на Македония вжтре или вънъ, да заповѣда, има работа за всѣки, но въ кржга на организационнитѣ статути и подъ ржководството на законно установенитѣ организационни органи. За Македония и нейното дѣло — лѣви и десни нѣма: да я освободимъ, та после, когато нареждаме управлението ѝ, тогазъ може всѣки да се опита да прокара политико-социалнитѣ си възгледи. Тази бѣ позицията на опитнитѣ и странещи отъ партизанскитѣ ежби и страсти деятели. Партизанитѣ десничари раз-

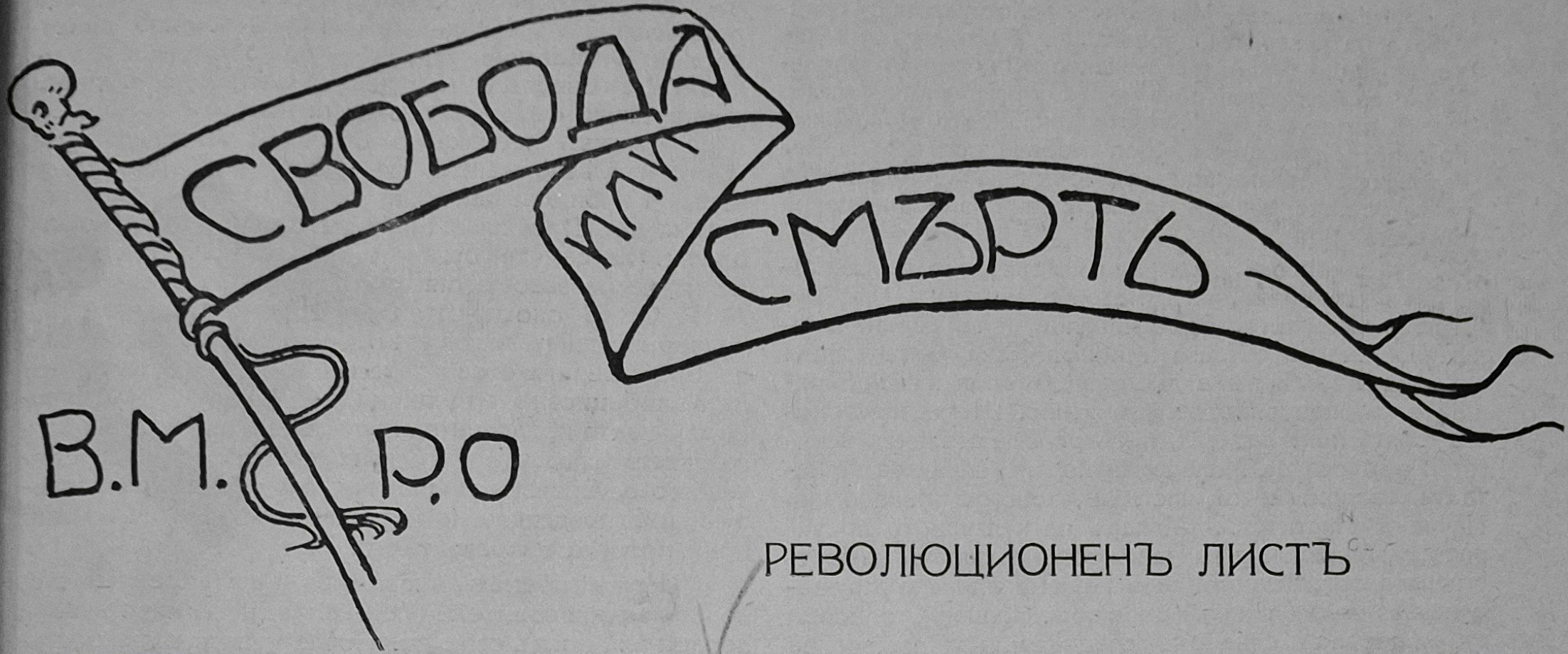
бираха това и се държаха настрана. Може би, защото бѣха и силни, тѣ управляваха, та не бѣ имъ нуженъ съюза на една революционна организация или на емигрантската такъва, или може би защото тази близость си има и опакото? Лѣвичари фанатици, обаче, за които бѣ недостжпно управлението на България, поискаха да се докопатъ до ржководството на Организацията, та като се опратъ на нея, да се приближатъ и до управлението на Княжеството. Така бѣ въ миналото, така е и днесъ. Харлаковци, хаджи Димовци, Делирадевци се опитаха да се добератъ до Организацията посредствомъ Яне Сандански и нѣколцината му оржженосци като Чудомиръ Кантарджиевъ, Стою Хаджиевъ, Таската (Атанасъ Спасовъ), Тодоръ Паница. До тѣхъ се приближи и вѣчно недоволния и никога не установения въ политико-обществените си възгледи, писателя Антонъ Страшимировъ. Тѣзи македонствующи, чужди на живота на македонското дѣло, намериха въ лицето на Яне Сандански най-пригодното лице за своитѣ замисли.

Яне Сандански бѣ човѣкъ съ незавършено средно образование. Израсълъ въ България и врѣлъ-кипѣлъ въ нейнитѣ партийни борби, той бѣ придобилъ известна опитность въ обществения животъ. Въ 1899 год. той билъ надзиратель на затвора въ Дупница като партизанинъ на дѣдо Радославовъ. Сближилъ се съ дѣдо Никола Малашевски въ сжщия градъ, той се запознава съ македонското освободително дѣло, като е поуслужвалъ съ туй-онуй. Малко време той е ходилъ и съ Дончо войвода въ четническото движение презъ 1895 год. За пръвъ пжть, обаче, той става известенъ съ Мисъ-Стоновата афера, като е влѣзълъ вжтре съ Христо Чернопѣевъ и Кръстю Асеновъ. Въ залавянето и опазването на Мисъ-Стонъ и въ зимането на паритѣ главната роль сж играли изпеченитѣ по-стари работници Чернопѣевъ и Кръстю Асеновъ, — подпомагани, разбира се, отъ цѣлата организационна мрежа на мѣстото, но сѐ пакъ и Сандански има дѣлъ въ този подвигъ. А понеже другитѣ двама бѣха скромни, мълвата повече носѣше неговото име.

Въ края на мартъ 1902 год. Яне Сандански замина съ чета като мелнишки войвода и отъ тогазъ собствено се почва неговата постоянна революционна дейность. Пишущиятъ тѣзи редове го познава непосредствено отъ тогазъ и го е наблюдавалъ по работата вжтре. Твърде самоувѣренъ, съ известна житейска опитность, даващъ си видъ на повече интелигентенъ, отколкото бѣ, той имаше способностьта да привлича млади интелигентни сили, които имаха у себе премного идеализъмъ, но малка сржчность и слаба способность да се справятъ съ хилядитѣ дреболии на текущия животъ особено въ една революционна деятелность срѣдъ проститѣ народни маси. Сандански умѣеше да импонира съ държането си, съ говора си, съ жестоветѣ си, даже съ комитското си облѣкло на народа. Той можеше да бжде много полезенъ за македонското освободително дѣло, ако не бѣше се поддалъ на изкушението да стане пръвъ въ Организацията, да я ржководи, безъ да има широкия погледъ за такъва голѣма роль. Липсваше му и достатъчно образование за това. Когато се отцепи и стана шевъ на Сѣрската група, въ сжщность други му бѣха ментористѣ, — Харлаковци и хаджи Димовци. Амбицията му бѣ безкрайна, честолюбието непроходимо. Една нощь, октомврий 1902 год., когато всички четници бѣха заспали въ Дивия Центъръ, той писа едно дълго писмо до Централния Комитетъ въ Солунъ, което чете на пишущия тия редове. Направи ми впечатление, че писмото бѣ написано въ грубъ, надутъ тонъ, съдържаше упреци нѣкакви и между другото въ него се казваше: „за васъ тамъ, които сте натопло и при удобства, лесно е да решавате и разпореждате, а не влизате въ положението на насъ, които сме изложени на постоянни рискове и т. н.“ Писмото ми направи лошо впечатление, първо, защото не бѣ написано другарски, и второ, защото излжчваше чувствата на единъ грандоманъ. Обикновенъ четникъ, който носѣше сжщитѣ несгоди и дори по-голѣми, азъ и тогазъ, както и сега считамъ, че рискътъ и по-трудниятъ животъ не даватъ повече умъ, нито право на войводитѣ да не се подчиняватъ на Централния комитетъ или на Задграничното Представителство. Това би било сжщото, ако единъ храбъръ офицеръ, само защото носи по тѣлото си много рани отъ куршуми да има претенцията да стане министъръ въ държавата си и да я управлява! И после, не бѣ вѣрно, че малъкъ бѣ риска за членоветѣ на Централенъ комитетъ: тѣ бѣха изложени на затворъ, заточение, малтретиране, смъртъ. Когато Яне Сандански пишеше това писмо, членоветѣ на бившия Централенъ Комитетъ, осждени на вѣченъ затворъ, лежаха въ влажнитѣ подземия на Подрумъ-Кале, Мала-Азия. Защо ми чете писмото? Може би искаше да ми каже: „виж, какъ соля Централния Комитетъ“? Това ми направи още потягостно впечатление.

На проститѣ войводи гледаше съ пренебрежение, едва ли не съ нескривано презрение, вероятно за да изтъкне своето превъзходство предъ тѣхъ, които имаха сжщото качество — войводи на околийски чети. А тѣ — Дѣдо Илия Кърчовалията, Атанасъ Тешовалията, Георги Радевъ Бродилията, — бѣха най-много допринесли за организирането на Сѣрския окржгъ и Яне Сандански се яви тамъ на готово. Тѣ бѣха прости, но незамѣними за своята работа; секретаритѣ имъ, бивши учители, които съ своята скромность не искаха да делятъ мегданъ за големство, отлично се погаждаха съ тѣхъ и вършеха агитаторското и организаторското си дѣло, безъ каквато и да било пречка отъ войводитѣ. Сандански проявяваше нескрито желание да стане едва ли не диктаторъ въ Сѣрския окржгъ. Този крайно честолюбивъ и амбициозенъ човѣкъ можеше да бжде лесно подведенъ отъ ласкатели, гадаличкащи щеславието му, и после, като по образовани и по-хитри, да го курдисватъ, колкото щатъ. Не случайно на него попаднаха Харлаковци и хаджи Димовци и чрезъ него тѣ искаха да тласнатъ Организацията на „лѣво“, сѣкашъ тя нѣкога е била на „десно“... (следва).

Год. I. 17 априлъ 1925 г. Брой 8.

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

мжчилъ да убеди господаритѣ си че *„революцията въ България нѣмало много да закъснѣе, стига само да не се бърза както до сега“*.

За онези, които малко отъ малко могатъ да гледатъ съ собствени очи, подчертаното е едно доказателство повече, че първата грижа, както на Москва, така и на нейния малъкъ агентъ Влахова, е „революцията въ България“. На В. М. Р. О. следователно оставя ролята на най-удобенъ авангардъ на тая революция. Тукъ е именно пропастьта, която дѣли насъ отъ котилото на Влаховци. Може би, че „революцията въ България“ е потрѣбна на Москва, потрѣбна е на Димитровци и Коларовци, потрѣбна е най-после на Влаховци и Атанасовци, намъ обаче тя съвсемъ не ни е потрѣбна. Ние си имаме доста много работа въ Македония, тамъ ще продължаваме да подготвяме ние своята революция. И ако Москва, а чрезъ нея Коларовци и Влаховци, пласиратъ своето злато и експлозивитѣ си въ Бѣлградъ и Атина, които отъ гледище на класовата борба сж много по-капиталистични и по-милитаристични отколкото е София, а отъ наше гледище— еднички потисници на родната ни земя, сигурно нѣма да ни видятъ на противната страна на барикадата. Маша обаче на подли попълзновения и преврати въ България ние нѣмаме намѣрение да ставаме.

Навѣрно и Москва се убеди вече въ това, та докладътъ на Влахова не е хваналъ много дикишъ: той „не е можалъ да отстрани въ Москва впечатлението отъ досегашнитѣ несполуки“.

При все това издръжката на Влаховци нѣма да бжде прекратена, защото и сами болшевикитѣ иматъ нужда отъ илюзии, за да подържатъ властьта си. За това тѣ очевидно предпочитатъ бързия ефектъ на една обществена сензация предъ бавното идейно ориентиране. Така че продажницитѣ отъ Виена могатъ да бждатъ сигурни, че чрезъ „новата тактика“ ще си обезпечатъ старата заплата.

Караманскиі

ФРАКЦИОННИТѢ БОРБИ ВЪ МАКЕДОНСКОТО РЕВОЛЮЦИОННО ДВИЖЕНИЕ.

5

Презъ пролѣтьта на 1902 год. бѣха амнистирани членоветѣ на бившия централенъ комитетъ Хр. Матовъ, Пере Тошевъ, Д-ръ Хр. Татарчевъ и Ив. х. Николовъ. Всичкитѣ отидоха въ България, защото бѣха вече невъзможни за дѣлото като легални работници въ Турция. Следната пролѣть — 1903 год. — бѣ амнистиранъ и Даме Груевъ.

Отъ Подрумъ-Кале, гдето бѣ заточенъ при поменатитѣ по-горе негови другари, само че по друга афера и другъ процесъ, той се отправя къмъ Солунъ и слиза на голѣмото македонско пристанище. Предъ очитѣ на „фенеритѣ“, — така наричаше той турскитѣ шпиони, — Даме се срѣща съ Гарванова и другитѣ членове отъ Централния комитетъ и размѣня мисли върху предстоящето възстание, за което е билъ осведоменъ, бидейки още въ затвора. На Великдень, предрешенъ като селянинъ, влиза въ Солунъ и Гоце Дѣлчевъ. Тукъ се срѣщатъ двамата стари приятели — и се разбиратъ по въпроса за възстанието и тактиката на борцитѣ въ разнитѣ революционни окржзи. Даме следъ това си заминалъ за Битоля, става нелегаленъ и свиква главнитѣ дѣятели отъ окржга въ Смилево на конгресъ. Тамъ били раздѣлени бойнитѣ райони на горскитѣ началства и избранъ главния щабъ на възстаническитѣ сили, а именно Даме Груевъ, Атанасъ Лозанчевъ и Борисъ Сарафовъ, който бѣ заминалъ вжтре съ чета още къмъ края на зимата сжщата година. Окржжниятъ конгресъ предоставилъ на щаба да опредѣли точната дата за възстанието и да я съобщи нѣколко дни преди почването на акциитѣ.

Презъ м. май сжщата 1903 година потеглилъ за Битолско отъ София и Пере Тошевъ. Когато стигналъ въ Прилепско, Смилевския конгресъ вече билъ станалъ. Срѣщата между Даме и Пере —двамата стари главни организатори, — била хладна, не тъй сърдечна, каквато очаквали да бжде околнитѣ по-млади революционери. Това е било забелѣзано и направило впечатление. Може би Пере се почувствувалъ оскърбенъ, че не го дочакали за конгреса, за да вематъ мнението му? Може би, затворническиятъ животъ и следъ това интригантската атмосфера, създадена отъ Гьорче Петровъ срѣдъ работницитѣ въ София подиръ дохождането на заточеницитѣ, бивши членове на Централния Комитетъ, е упражнила известна депресия върху чувствителната душа на нервния Пере? Подробноститѣ за причинитѣ на това охлаждение между двамата голѣми организатори ще може да се установятъ по-обективно, когато се изучи документално този важенъ периодъ въ историята на Македонската революционна борба. Знае се отъ близки на Даме и Пере хора, добри, преданни работници, върху които сж направили тжжно впечатление тѣзи хладни отношения, че Пере се чувствувалъ като поизостаналъ отъ революционното движение, което се разрастнало презъ последнитѣ две и половина години, които той преживѣлъ въ Подрумъ-Кале и София; Пере сѣкашъ изгубилъ връзката между това, що било преди, и това, що заварилъ сега въ Битолския окржгъ. Въ всѣки случай той взелъ слабо участие въ възстанието; това се вижда и отъ слабото участие на града Прилепъ и околията му. Когато подиръ възстанието, което не донесе автономията на Македония, настжпи реакция и поради „неуспѣха“ критиката ставаше все по-остра и по-остра, Пере се намѣри, поради самото му държание презъ време на възстанието, между тѣзи, които дирѣха причинитѣ за несполуката въ главнитѣ ржководни личности до тогазъ и въ устройството на В. М. Р. О. Оформилата се опозиция обвиняваше Матова, Татарчева, Груева и Гарванова въ недостатъчно вслушване въ волята на народа или волята и разбиранията на по-малкитѣ ржководители. Отъ тукъ и повика противъ голѣмата централизация въ Организацията. Личната инициатива била спъвана, окржжнитѣ комитети били напълно подчинени на Централния, околийскитѣ на Окржжния, мѣстнитѣ на околийския, а трѣбвало да се даде по-голѣма самостоятелность на околийскитѣ, а особено на окржжнитѣ комитети. Централизацията въ Организацията трѣбвало да се замѣни съ децентрализация. Ржководителитѣ по-рано изпжкваха на чело съ проявена по-голѣма дейность и съ показанъ по-голѣмъ рискъ, и като такива добиваха назначение отъ погорното началство, — въ сжщность то санкционираше установени въ дадено мѣсто положения, като бдѣше само да не заеме ржководно мѣсто нѣкое нечестно лице или компрометирано срѣдъ народа лице. Срѣщу тази практика опозицията, наречена по-късно лѣвица въ Организацията по терминологията на партизанитѣ въ свободнитѣ страни, противопостави широкото изборно начало за мѣстни, околийски, окржжни и централенъ комитети.

Даме, Пере и мнозина още отъ войводитѣ като

Христо Узуновъ, Георги Пешковъ, Георги попъ Христовъ и пр. останаха въ Македония и следъ възстанието; тѣ тамъ и презимуваха срѣдъ пострадалото население, което, въпреки даденитѣ жертви въ убити, ранени, ограбвания, опожарявания, безчестия, остана вѣрно на идеята и преданно на своитѣ водители. Английскиятъ публицистъ и общественикъ г. Брайлсвордъ, който посети родината ни въ тѣзи трагични моменти, въ книгата си „Македония“ възторжено говори за стоицизъма на македонцитѣ българи. Раненитѣ безъ колебание му заявяватъ, че като оздравѣятъ, пакъ ще продължатъ борбата! Така стана възможенъ новъ конгресъ на революционнитѣ деятели въ Битолския окржгъ, най-пострадалия презъ време на възстанието, пролѣтьта на 1904 година. Единъ отъ последнитѣ пристигнали на конгреса билъ Даме Груевъ. Главната задача на този конгресъ била да се произнесе върху бждещата уредба на Организацията, та делегатитѣ отъ Битолския окржгъ за общия конгресъ да се явятъ подготвени и съ гледище по-голѣмитѣ въпроси. На конгреса били представени два проекто-правилника — единия на Пере, другия на Даме. Проектътъ на Пере билъ за децентрализация въ управлението на Организацията, съ широко практикуване на изборното начало а проекта на Даме за централистично управление съ ограничено изборно начало. Разискванията били продължителни, споровете по нѣкога били доста остри. Тъмното петно въ този твърде полезенъ инакъ конгресъ било, че нѣкои отъ участвуващитѣ въ него делегати, макаръ и малцина, гледали да направятъ по-голѣмо разстоянието между Даме и Пере. И не било скрито за очитѣ на примирителнитѣ деятели, които уважавали и двамата стари водители, че поменатитѣ малцина делегати си служатъ и съ интриги предъ чувствителния Пере. Различията въ разбиранията имъ по този начинъ водѣли и къмъ по-голѣмо лично охлаждение между Даме и Пере. Болшинството отъ конгреса се изказало въ полза на проекта на Пере — за крайна децентрализация и за голѣмъ „демократизъмъ“. Но все пакъ окржжниятъ конгресъ решилъ да бждатъ представени на общия конгресъ и двата проекта — и Перевия и Дамевия, та той, общия конгресъ, както му е реда, ще си каже последната дума върху бждещето устройство на В. М. Р. О.

Пере Тошевъ, безспорно, бѣ единъ отъ голѣмитѣ организатори на Македонската революциона борба. Той се прояви като даровитъ агитаторъ срѣдъ чифлигарското селско население въ Солунско и Прилепско. Болкитѣ на страждущата рая той чуствуваше като свои болки и затова въ задушевни разговори съ ратаитѣ на беговетѣ той напипваше пулса на тѣхното сърдце и улучваше раната въ тѣхната душа. Тѣ го слушаха съ облекчение и станаха самоотвержени ратници за осжществяването на освободителната идея. Това негово дарование не е избѣгнало отъ наблюдателното око и на френския писатель Pierre d' Espagnac, който написа първия романъ съ сюжетъ изъ македонското революционно движение и който въ блестящето си произведение дава една вѣрна характеристика на този великъ македонски синъ. Срѣдъ интелигентни слушатели, обаче, Пере Тошевъ винаги се е стеснявалъ и по щекотливи въпроси, които предполагатъ известна теоритическа обосновка, той е предпочиталъ да мълчи, да не дава опредѣлено мнение. Така го познаватъ тѣзи, които сж имали близко съприкосновение съ него по организационни работи. За пръвъ и последенъ случай Пере се явява съ свой възгледъ и го отстоява решително по въпроса за управлението на Организацията въ поменатия Битолски окржженъ конгресъ следъ възстанието. По-послешното му мълчание по голѣмитѣ въпроси и неговата затвореность можемъ да си обясним между другото и съ обстоятелството, че неговиятъ проектъ за децентрализация, който бѣ приетъ въ основнитѣ си положения отъ общия конгресъ, се оказа неприложимъ на практика още въ първата година следъ влизането му въ сила, както ще видимъ по-нататъкъ.

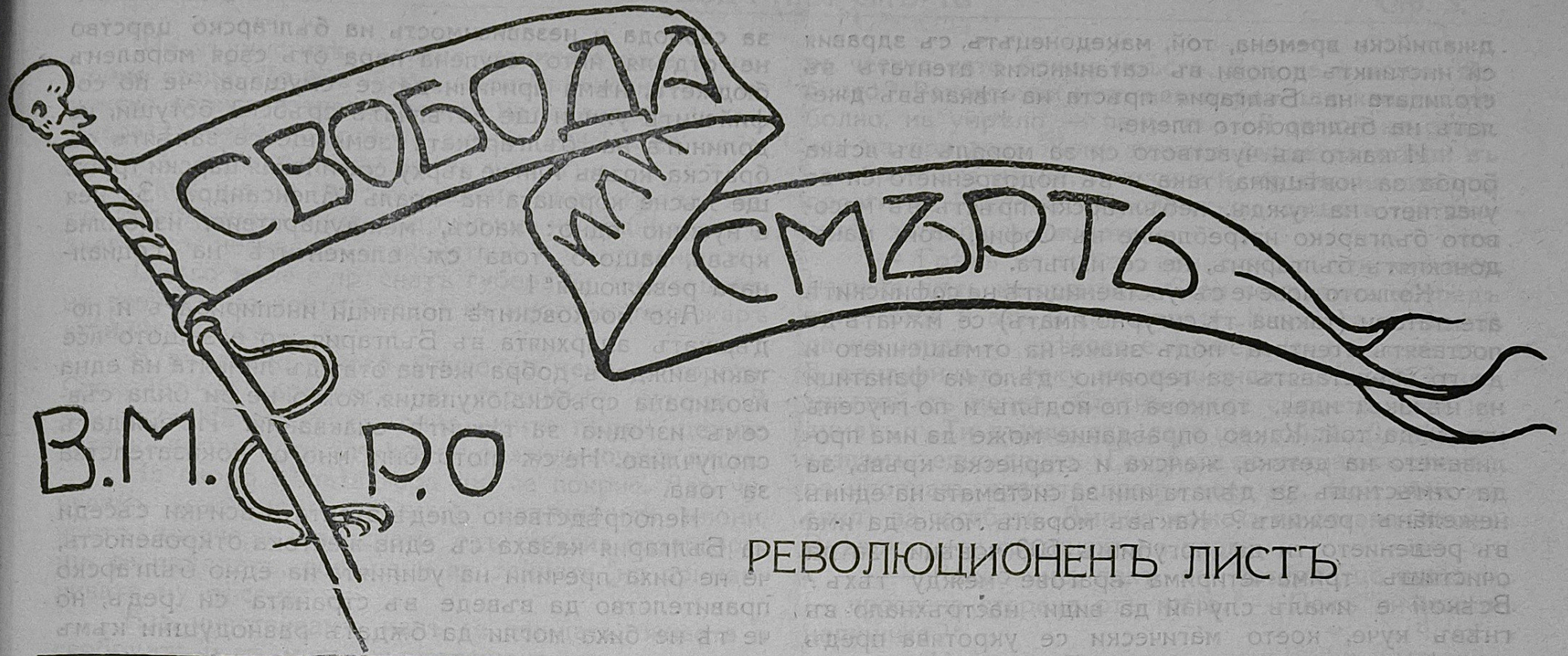
За хвала и голѣма честь на Пере ще изтъкна тукъ, какво той не стана озлобенъ фракционеръ и никога не забрави основното правило, че между дѣятелитѣ въ едно масово освободително движение може да има разномислие, съперничество, лична антипатия, даже неприязнь, ала когато тѣ сж въ опасность, трѣбва единъ другиму да си помагатъ, а да не направятъ удоволствие на народнитѣ врагове да се радватъ, като затриятъ нѣкого отъ дѣятелитѣ. Така, по едно време — февруари 1905 г. година — Даме бѣ раненъ отъ турцитѣ и попадна случайно въ плѣнъ у ренегата Мицко, който бѣ се отдалъ въ служба на сърбитѣ. Щомъ Пере научилъ за това, решилъ съ добро или зло да изтръгне своя старь другарь, другия великъ синъ на Македония, основателя и душата на освободителната борба — Даме Груевъ. И Пере успѣ да придума Мицка да освободи Дамета. Такъва бѣ психологията на дейцитѣ отъ българското национално възраждане, такива бѣха революционеритѣ преди освобождението на България, такива бѣха и създателитѣ на Македонската революционна организация.

(Следва)

УБИЕЦЪТЪ НА МИЛЕВЪ НАКАЗАНЪ.

Никола Милевъ, отъ с. Мокрени, Костурско, като ученъ служеше на истината. Талантливъ журналистъ и честенъ общественикъ, той отъ ученичество до насилствената му смърть работи за Македония, за нейното освобождение, безъ да щади спокойствието, здравето и живота си. Макаръ и принадлежащъ на партия отъ година и половина, Н. Милевъ въ своята дѣйность се ржководѣше отъ интереситѣ, преди всичко, на своята поробена и разпокжсана родина. Задачитѣ, които му възлагаше В. М. Р. О., той изпълняваше съ умение и преданость спрѣмо дѣлото. Неговия убиецъ бѣ престжпникъ за В. М. Р. О. Тя бѣ длъжна да го открие и накаже, както открива и наказва всички свои врагове, дето ги намери. Вѣрни и самоотвержени служители на Македония сж изпълнили и въ случая своя дългъ. Хвала имъ!

Год. I. 1 май 1925 г. Брой 9.

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

1904 и лѣтото на 1905 год. се характеризиратъ съ възстановяване на революционнитѣ комитети, дето тѣ бѣха разстроени поради възстанието, и съ подготовка на общия конгресъ. Въ „Революционенъ Листъ“ подъ редакцията на г. В. Пасковъ бѣ открита трибуна за всички, които желаяха да се изкажатъ по разнитѣ организационни въпроси. Тогазъ Христо Матовъ, главниятъ теоретикъ на движението, написа своитѣ ценни брошури: „Що бѣхме, Що сме,“ основи на В. М. О. Р. О.[1], „Възстанически действия,“ „За управлението на В. М. О. Р. О.“ Общиятъ конгресъ се състоя въ края на 1905 год. Представени бѣха въ него всички революционни ок[illegible] републ.

Отъ главнитѣ стари дѣятели въ [illegible] демократичеството Даме Груевъ, Пере Тошевъ, Борисъ Сарафовъ, Петъръ [illegible] Петровъ и др. Настроението [illegible] по въпроси отъ тактика бѣ култивирано достатъ[illegible]не дѣлото на раволюционното [illegible] станието, та съвсѣмъ [illegible] е чудно [illegible] животъ и смъртъ, [illegible] ченението за широка децентрализация отъ вѫтрешната [illegible] на Организацията и за голѣмъ [illegible] единомислие и единодѣйность“ въ управлението. Твърде примамливиятъ аргументъ за тѣзи, що не си даватъ много трудъ да изработятъ свое гледище, а именно аргументътъ — „да опитаме новопрепоржчваната система“ — не ще да е ималъ второстепенно значение при приемането на новия правилникъ. Споредъ този правилникъ избора на десетницитѣ става „въ *общечленски* събрания по просто болшинство,“ избора на местнитѣ градски и селски комитети за организации съ по-малко отъ 50 члена става въ общечленски събрания, а съ повече отъ 50 до 150 члена избора става по двустепенна система чрезъ гласници — двама на всѣки десеть члена. Околийскитѣ комитети се избиратъ отъ околийски конгреси, окрѫжнитѣ комитети отъ окрѫжни конгреси, а членоветѣ на Централния комитетъ и Задграничното Представителство — отъ общия конгресъ. Избора на всички тия тѣла е законенъ, ако сѫ взели участие $^3/_4$ отъ общото число избиратели.

Децентралистичния духъ на този правилникъ найдобре проличава пъкъ въ следнитѣ постановления.

Чл. 37. — За всички въпроси и мѣроприятия, касающи се до дѣлото въ окрѫга, непредвидени въ Окрѫжния конгресъ, Окрѫжний Комитетъ е длъженъ да сондира околиитѣ и се съобрази съ мнението на болшинството.

Чл. 78. Всички получени писма, съобщения, наставления, документи и др., отъ Централния Комитетъ или друго нѣкое учреждение веднага се съобщаватъ на Околийскитѣ Комитети. *За по-важнитѣ отговори се иска тѣхното мнение.*

Чл. 83. Централний Комитетъ служи за *съединително звѣно* между революционнитѣ окрѫзи на В.М.О.Р. Организация. Той ржководи организацията и я представлява вѫтре и вънъ, лично или чрѣзъ специални пълномощници.

Чл. 87. Централн. Ком. е длъженъ да изпраща

[1] Тогазъ Организацията бѣ Македоно-Одринска.

до външния свѣтъ и преса разни сведения и изложения на факти отъ живота на християнското население въ Европейска Турция. За по-важнитѣ събития имѣющи известна връзка и значение за Организацията, отправя декларации, протести и др. *съ предварително съгласие съ Окржжнитѣ Комитети.*

Подчертахъ пасажитѣ, които най-добре изразяватъ мисъльта на авторитѣ. Има и други още членове въ този правилникъ въ сжщия духъ. Считамъ за излишно да ги цитирамъ.

Следъ приемането на правилника дошълъ редъ да се избератъ отъ конгреса ржководнитѣ лица. Това е било най-трудното при сжществующитѣ лични съперничества. Въ случая Гйорче Петровъ, наричанъ велзевула, игралъ главната роля при постигането на известни компромиси. За да бжде привлеченъ Борисъ Сарафовъ и неговитѣ приятели, на последния било обещано да бжде главенъ ревизоръ. Нелегални членове въ Централния Комитетъ бѣха избрани Даме Груевъ и Пере Тошевъ (легалнитѣ бѣха въ Солунъ), а задгранични представители — Димитъръ Стефановъ, Петъръ п. Арсовъ и Гйорче Петровъ. Следъ конгреса дѣлегатитѣ се разотидоха и всѣки трѣбваше да заеме поста си и да върши работата си. Даме Груевъ, дълбоко огорченъ отъ страстнитѣ словопрения въ конгреса, замина въ Битолско и Солунско, а презъ декаме редовъ 06 год., на пжть за България, бѣ убитъ

За набавянето при с. Русиново — Малешевско. ритѣ ми. отъ 1905 год. предвиждаше

Отъ кжде ги намѣстни, околийски, окржжни и дохъ 10,000 лв. да както и на Задг[illegible]чню предобясниха отъ кждѣ сжлно и [illegible] конгреси, ги купили, може би, цѣлото [illegible]реме[illegible] на членове и ре ми върнатъ часть ше да се заеме [illegible] събрания и пйството азъ ос[illegible]сж лека и лесна работа за една конспиративна, тайна организация. На много мѣста въ течение на 1906 год. не можаха да се избератъ тѣла съгласно правилника поради честитѣ афери. Опомнянето срѣдъ дѣловитѣ хора настжпи по-рано, отколкото се предполагаше.

Въ Резолюцията на втория редовенъ Скопски окржженъ конгресъ, който се е състоялъ отъ 17 до 24 юлий 1906 год. и въ който сж били представени съ редовни делегати — 32 на брой — всички околии, между другото четемъ:

„б) Конгресътъ имѣющъ прѣдъ видъ досегашната ни практика отъ прилагането на изработенитѣ отъ общия конгресъ правилници, която показа по единъ неопровержимъ начинъ пълната тѣхна неосжществимость, непрактичность и игнориране условията, при които е поставена нашата дѣйность, а сжщо и културното ниво на населението рѣши: натоварва Хр. Матовъ и П. Пенчевъ да изработятъ проекта за новъ уставъ и правилници, които да изхождатъ отъ слѣднитѣ положения:

а) Демократически Централизъмъ въ управлението;

b) Упростяване на административната машина и процедура:

c) Иерархия въ институтитѣ.

d) Разширение атрибутитѣ и функциитѣ на Централния Комитетъ и Представителството;

e) Съблюдаване принципа „никога безъ тѣло;"

f) Опрѣдѣляне наказанията по съвѣсть;

g) Да се предвидятъ нелегални комитети въ паралелъ съ легалнитѣ. Четитѣ се обржщатъ въ едно просто изпълнително екзекутивно орждие, прѣмо подчинени на нелегалнитѣ комитети и дѣйствующи само тамъ, дѣто е необходимо;

h) Конгреситѣ да останатъ и за въ бждаще. Окржжнитѣ се прѣдвиждатъ прѣзъ 2 години. Делегатитѣ сж по право и по изборъ отъ комитетитѣ по прѣдставление отъ по-нисшитѣ. Тѣхното число се намалява.

j) Конгресжтъ осжжда бездѣятелностьта на Централния Комитетъ и Ревизионното тѣло и ги счита за едни отъ глав[illegible]виновници на сегашната анархия въ Организацията.

Рѣшенията, изложени въ настоящата глава, изключая тия изложени въ втората половина на т. 3 и т. 7., конгресътъ счита като мнение на окржжния конгресъ дата тоя не се състои, настоящитѣ рѣшения сж задължителни за окржга, който ще се счита въ правото си да дѣйствува, както намѣри за добрѣ.

Ако 5 мѣсеци следъ прѣдвидената за общия конгресъ апелира къмъ останалитѣ окржзи Конгресъ[illegible] своитѣ конгреси, за да направятъ най-скоро [illegible] година общ. може се състои още прѣзъ настоящата щия конгресъ, който конгреса се надѣва, че ще избави Орг. отъ оня хаосъ въ управлението, въ който тъне до сега, и че ще ѝ посочи правилния и истински пжть на нейното развитие".

Въ резолюцията по надолѣ се сочи състава на новоизброения окржженъ комитетъ и делегатитѣ на Скопския рев. окржгъ за общия конгресъ.

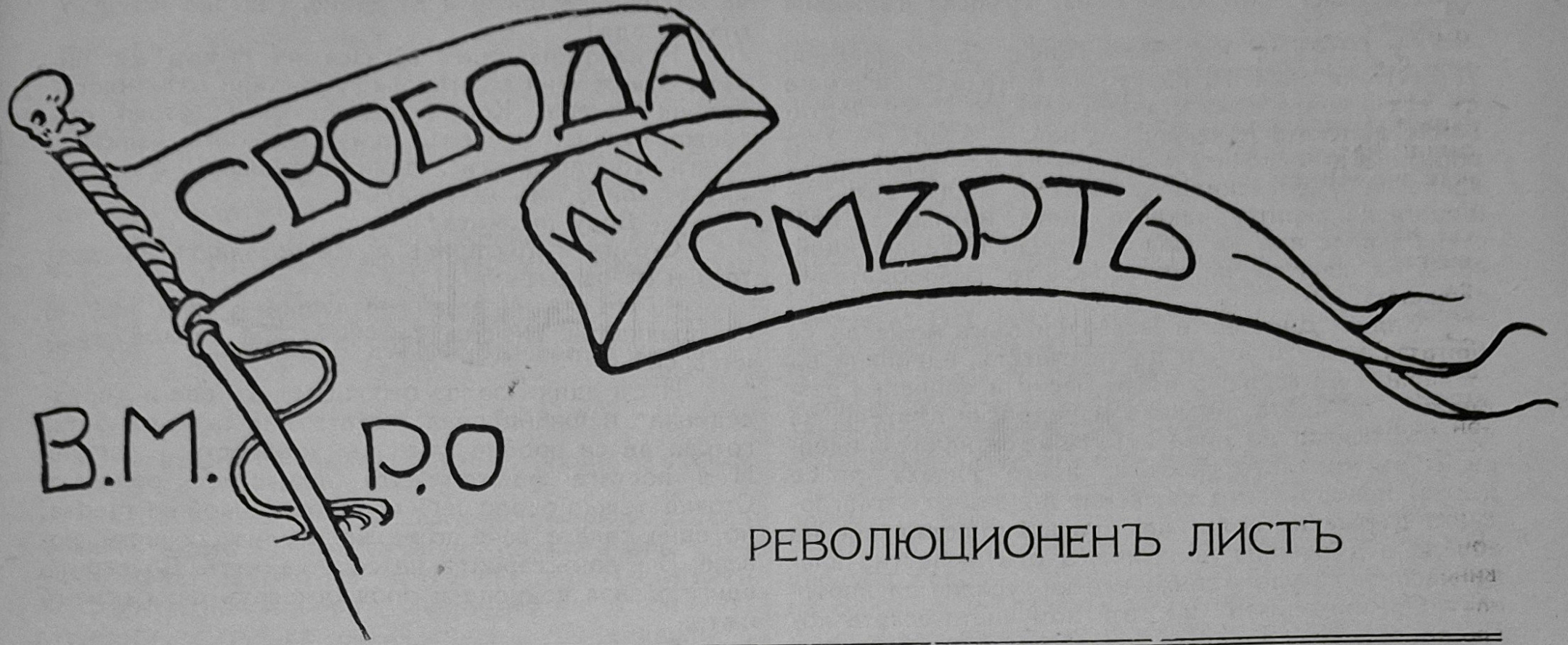
Този последниятъ, обаче, въпреки постановленията на правилника, не можа да стане въ 1906 г., защото другитѣ рев. окржзи не успѣли да направятъ своитѣ конгреси и да избератъ делегати.

Въ полугодишниятъ отчетъ пъкъ на Битолския Окржженъ Рев. Комитетъ съ дата 6 юний 1907 год., като се излагатъ причинитѣ, защо не е могълъ да се състои още редовенъ окржженъ конгресъ и изобщо за незадоволителна дейность и „миналогодишното растройство", се казва като втора такъва причина *„новия правилникъ*, изработенъ въ общия конгресъ прѣзъ 1905 год. съ своята крайна демократична основа. . ."

Явно е, че „тази крайно демократична основа", заета отъ управлението на свободнитѣ страни, се оказа не самонегодна, но и пакостна за правилния развой на революционното движение. Децентрализацията пъкъ, родена въ умоветѣ на обществени лѣвичари въ България и внушена на Сандански и Пере Тошевъ, създаде онази анархия, за която се говори както въ Резолюцията на Скопския окржженъ конгресъ, така и въ отчета на Битолския окржженъ Комитетъ Една революционна организация като нашата, която преследваше и преследва освобождението на поробенитѣ народности въ Македония е по сжщество, по цель и съставъ, демократична. Мак. революционна организация обхваща или се стреми да обхване цѣлия народъ. Начело на нея изпъкватъ обикновено тѣзи, които сж най-смѣли, които най-много рискуватъ, които безрезервно сж се обрѣкли въ саможертва прѣдъ олтаря на свободата. Поради усовията, обаче, въ които работятъ революционеритѣ, поради повелителната нужда да се пази тайната и да се съблюдава строга дисциплина, управлението на коя да е революционна организация не може да бжде поставено на крайни демократични начала, нито може, нито бива да господствува въ нея децентралистична система. Македонската Рев. Организация, която е въ постояна борба; която е боева организация може и трѣбва да бжде централистична. Това ни учи живота. Неизмѣримитѣ пакости отъ направения опитъ съ наредбитѣ, приети въ общия конгресъ прѣзъ 1905 год., ще изпъкнатъ по-ясно въ изложението на фракционнитѣ борби по нататъкъ.

(Следва).

Год. I. 18 май 1925 г. Брой 10.

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

награди още „водачитѣ“ отъ Виена. Тогава идилията на „всички народни революционни сили на Балканитѣ“ ще бжде пълна: ще почва отъ Москва и ще свършва съ краль Александъръ и неговитѣ награди.

Само че да не се забравя: следъ всѣка кралска нагрзда следва и народна!

Велико.

ФРЖКЦИОННИТѢ БОРБИ ВЪ МАКЕДОНСКОТО РЕВОЛЮЦИОННО ДВИЖЕНИЕ.

7

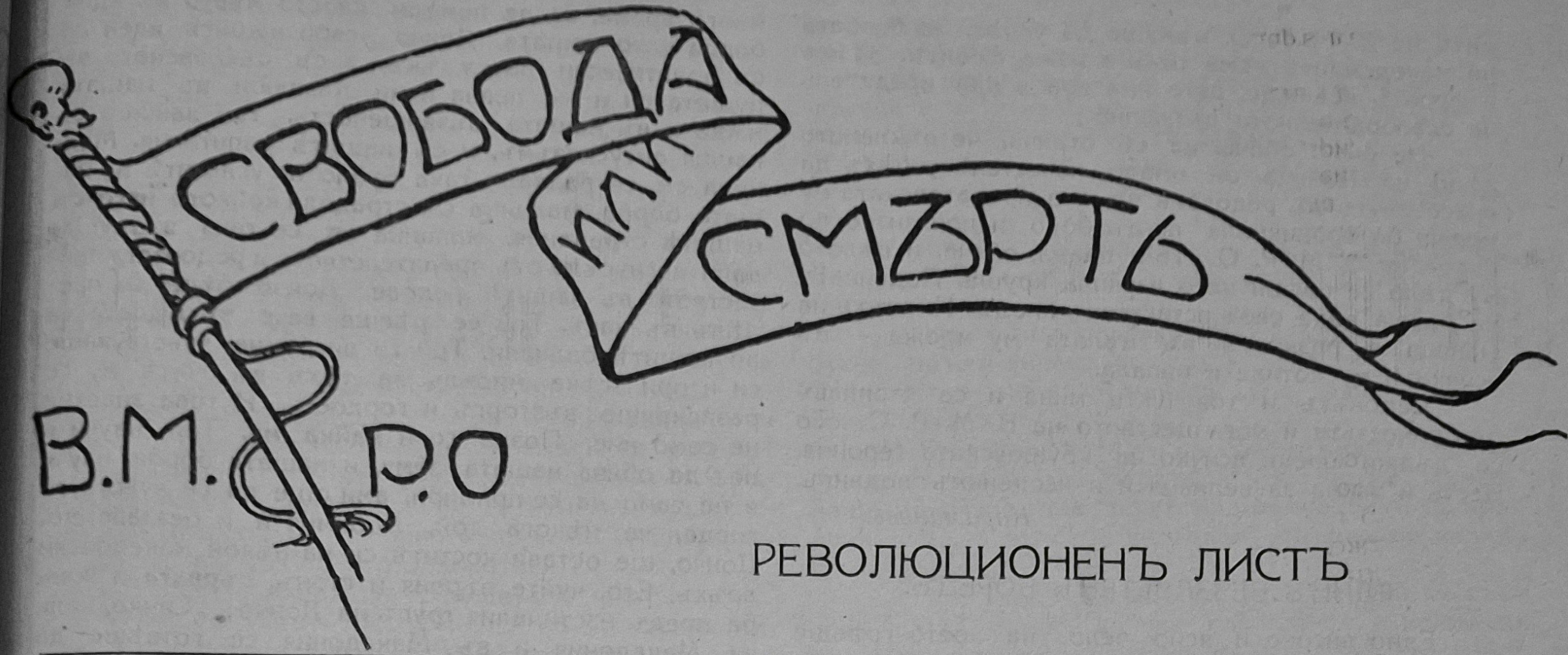
Сложнитѣ наредби на правилника отъ 1905 год., който предвиждаше ежегодишни общи конгреси, не позволиха да се свика конгресъ нито презъ 1906, нито презъ 1907 год. А мандата на членоветѣ отъ централния комитетъ и на задграничнитѣ представители изтече. Единиятъ отъ нелегалнитѣ членове на Ц. К. и най-авторитетния — Даме Груевъ — бѣ убитъ презъ декември 1906 год. въ с. Русиново, Малешевско. Легалнитѣ членове пъкъ, поради тъй наречената Мацанова афера въ Солунъ, бѣха изпратени на заточение. Оставаше само Пере Тошевъ, който не бѣше търде здравъ. А задграничнитѣ представители не се оказаха на висотата на положението да запазятъ крепки връзкитѣ си съ окржзитѣ. Гйорче, както в:ѣкога, се занимаваше съ сплетни и интриги при чаша бира. Другитѣ двама — Д. Ст. и П. А. — пъкъ бѣха станали плѣнници на лични интимни чувства и бѣха се омотали въ една любовна афера като съперници: бѣха лапнали и двамата вждицата на една и сжща стерва и компрометираха не само себе си, но до известна степень и института. При така разстроеното положение, Скопския, Битолския и Солунския окржжни комитети, съгласно децентрализичнитѣ постановления на правилника, си опълномощиха други задгранични представители—Хр. Матовъ, Ив. Гарвановъ и Борисъ Сарафовъ. Яне Сандански сѣкашъ бѣ оскубалъ демократичнитѣ пера, съ които се кичеше, и бѣ станалъ сжщински диктаторъ въ Сѣрския революционенъ окржгъ. Ласканъ и гжделичканъ въ честолюбието му отъ поменатитѣ вече чужди на Македонската революционна организация въ нейната сжщность „лѣвичари“ въ княжество България, той се помисли като призванъ свише шефъ на движението. И този човѣкъ съ амбиция обратно пропорционална на дарованията му конституира „сждъ“ подъ свое председателство и при участието на послушнитѣ му орждия: Скрижовски, Чуд. Кантаржиевъ и Ал. Буйновъ, за да „сжди“ отъ името на Сѣрския революционенъ окржгъ задграничнитѣ представители! Гарвановъ и Сарафовъ били „осждени“ на смъртъ безъ знанието на легалнитѣ членове на Сѣрския окржженъ комитетъ. Решението се пазело въ най-голѣма тайна. За екзекуторъ билъ избранъ Тодоръ Паница отъ Рахово, лукавъ авантюристъ, който се бѣ добралъ до „дѣдо Яне“ и бѣ станалъ неговъ оржженосецъ. За да извърши успѣшно мисията си, Тодоръ Паница бѣ дошълъ въ София ужъ да води преговори съ Гарвановъ и Сарафовъ за разбирателство и запазване единството на Сѣрския рев. окржгъ съ другитѣ окржзи. Последната среща станала на 10 декември 1907 год. вечерьта въ дома на Б. Сарафовъ, гдето и тримата заедно вечеряли. На излизане при кжщната врата Паница застрелялъ Гарванова и Сарафова, ненадѣващи се на такъва подла засада.

Този актъ бѣ не само амораленъ споредъ сжществующата революционна етика, но бѣ и беззаконенъ. Споредъ организационнитѣ наредби, членоветѣ на Централния комитетъ и задграничнитѣ представители отговарятъ за дѣлата си предъ общия конгресъ и сж подсждни на него. Централния комитетъ може да осжди на смъртъ членове на окржженъ комитетъ, но въ никой случай обратното. Най-многото, което допускаха организационнитѣ закони, бѣ, повечето отъ окржзитѣ, по писмено разбирателство, въ случай на невъзможность да се свика общия конгресъ или да се дочака такъвъ, да отстранятъ отъ длъжность членъ отъ Централния комитетъ или задграниченъ представитель, ала не и да ги осждатъ на смъртъ. Още по-малко може да стори това единъ само окржженъ комитетъ.

Престжплението бѣ колосално и формално, и по сжщество, и по последствията си. Вестьта за убийството на Гарвановъ и Сарафовъ, хора съ голѣми заслуги, отъ единъ никому неизвестенъ до тогазъ авантюристъ, се разнесе като мълния срѣдъ емиграцията въ България и между борцитѣ въ Македония. Убититѣ не бѣха и бивши дейци, а мандатйори на три най-голѣми и най-борчески окржзи. Всички честни дѣятели, даже и тѣзи, които бѣха наклонни да дирятъ и намиратъ нѣкакви идейни различия между Сандanиститѣ и останалитѣ вжтрешни, се отвратиха и погнусиха отъ това злодеяние. Съ убийството на Гарвановъ и Сарафовъ Сандански и малцината му приятели изкопаха пропасть между себе и другитѣ. Съ този актъ тѣ се поставиха вънъ отъ законитѣ на организацията: тѣ се бѣха самоосждили на смъртъ; оставаше общия конгресъ само да оформи тази присжда, което, както ще видимъ, и стана. Отцепването на сандanиститѣ отъ В. М. Р. О. бѣ фактъ свършенъ. Тѣ можеха да се запазятъ само въ Сѣрския окржгъ и то съ силата на терора, като екзекутираха всички запоподозрѣни въ връзки съ революционеритѣ отъ другитѣ окржзи. Михаилъ Даиевъ, отъ Балчикъ, отличилъ се презъ време на възстанието въ Одринско и войвода тогазъ на Драмската околия, бѣ убитъ зарадъ неодобрението на престжплението. После Сандански и хората му пуснаха слуха, че Даиевъ се е самоубилъ при разкаяние! Въ отговоръ на тѣзи убийства, противната страна наказа съ смъртъ Петъръ Милевъ, отъ Радомиръ, отличенъ момъкъ, смѣлъ революционеръ, но увлеченъ отъ Сандански, който го и взе на вратъ. Така се почнаха взаимоубийствата средъ македонскитѣ революционери. До 1907 год. всички разногласия, каквито имаше, биваха изглаждани. Най-после, при невъзможността на общо полюбовно споразумение, решаваше болшинството въ конгреситѣ или болшинството на окржзитѣ и всички се подчиняваха. Сандански като внушитель — следъ смъртьта на Гоце и Даме той се е смѣталъ най-годенъ да ги замѣсти, при това и двамата! — и Т. Паница като изпълнитель въведоха взаимоизтрбѣлението въ система съ всичкитѣ й страшни и печални за дѣлото последици.

(Следва)

Год. I. 3 юний 1925 г. Брой 11.

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

ФРАКЦИОННИТѢ БОРБИ ВЪ МАКЕДОНСКОТО РЕВОЛЮЦИОННО ДВИЖЕНИЕ.

Конгресътъ, който трѣбваше да се свика въ 1906 год. споредъ наредбитѣ на правилника отъ 1905 год., можа да се състои едва отъ 5 до 15 мартъ включително въ 1908 год. Въ него били представени Битолския, Солунския, Скопския и Одринския революционни окржзи. Струмишкиятъ окржгъ не успѣлъ да прати своитѣ делегати поради арестуването на Чернопѣева, а делегатитѣ на Сѣрския окржгъ не били приети, защото съ убийството на Гарванова, Сарафова и Даиева се поставилъ вънъ отъ законитѣ на организацията и особено като било взето предъ видъ, че болшинството отъ делегатитѣ на Сѣрския окржгъ били замесени въ поменатото убийство. Дневниятъ редъ е билъ доста голѣмъ: положението на Организацията — доклади по окржзи; дейностьта на Централния Комитетъ и Задгр. Представителство; бждещата дейность на Организацията; културно-економична дейность; граждански сждилища; четнишки институтъ; Организацията въ Одринско; материяльна издръжка на Организацията; литература и преса; Мюрцегската реформена акция; ревизия на правилницитѣ и пр. Предпоследната точка отъ дневния редъ е билъ въпроса по убийството на Гарвановъ, Сарафовъ и Даиевъ. Ще предамъ тукъ текстуално и съ тогавашния правописъ решението на конгреса по този пунктъ.

„Конгресътъ, като най-висшъ организационенъ институтъ, при обсждане състоянието на Дѣлото въ неговата цѣлость и мѣркитѣ, които трѣбва да се вематъ за подобрѣнието му (чл. 159 отъ изработения отъ конгреса прѣзъ 1905 г. правилникъ) не може да се не спре на прѣстжпнитѣ дѣяния на Сѣрския окржженъ комитетъ. Конгресътъ разгледа обстойно всички данни по убийството на Гарванова, Сарафова и Даева, а сжщо и откритото писмо на Сѣрския окржженъ комитетъ изпратено до окржзитѣ на Организацията и до българския печатъ, въ което се посочватъ мотивитѣ на убийството отъ гледището на неговитѣ автори.

Присждата на Сѣрския окржженъ комитетъ се базира на чл. 205 отъ правилника, буква д и ж.[1] Конгресътъ намира, че тоя членъ нѣма нищо общо съ дѣйностьта на убититѣ, понеже визира *други* корпорации съ цѣли подобни на Организацията и лица, които сж *отцѣпници*. Ако е въпросъ за отцѣпници, то това сж именно Сандански и неговитѣ съмишленици въ Сѣрско. На конгреса е непонятно, какъ ония, които съставляватъ едно незначително малцинство, могатъ да обвиняватъ цѣлата Организация, че се е отцѣпила отъ тѣхъ. Но даже и да бѣха убититѣ „отцѣпници“ или „водители на друга революционна корпорация съ цѣль еднаква на Организацията“, то по силата на сжщия тоя членъ 205, буква д тѣ би трѣбвало формално да бждатъ поканени „да прѣкратятъ да работятъ мимо Организацията“ и да бждатъ наказани съ смъртъ само въ случай на отказъ.

Независимо отъ пълната несъстоятелность на подвеждане присждата подъ чл. 205, Сѣрския ко-

---

[1] Чл. 205. Съ смъртъ се наказватъ:

. . . . . .

д) водителитѣ на всѣка друга корпорация съ цѣль еднаква на Организацията, отказвали да прѣкратятъ да работятъ мимо Организацията. Послѣднитѣ 2 категории могатъ да бждатъ убивани и вънъ територията на Организацията;

ж) всѣки, който се опитва да цѣпи Организацията или да загради часть отъ нея;

митетъ е извършилъ редъ важни закононарушения. По силата на чл. 190, смъртнитѣ присѫди, издадени отъ окр. комитети „влизатъ въ сила слѣдъ като минатъ прѣзъ Централния комитетъ и се потвърдяватъ отъ останалитѣ окрѫжни комитети.“ Частно за убийството на Гарванова и Сарафова трѣбва да се забѣлѣжи, че тѣхното длъжностно положение, като прѣдставители, ако и врѣменни, на повечето окрѫзи, изискваше, щото тѣ да бѫдатъ подведени по подсѫдность къмъ чл. 189, който гласи, че членоветѣ на Централния комитетъ и Прѣдставителството се сѫдятъ и наказватъ отъ „околийскитѣ и окрѫжни комитети.“ [2] Сѫщото положение е въ сила, ако се приеме, че убититѣ трѣба да се третиратъ като членове на ревизионното тѣло, за каквито бѣха избрани отъ общия конгресъ прѣзъ 1905 год. (Забѣлѣжка на сѫщия чл. 189). Не трѣба да се изпуска изъ прѣдъ видъ, че убититѣ бѣха и делегати за прѣдстоящия общъ конгресъ.

Изхождайки отъ цитирания чл. 189 става излишно силаването на чл. 193, който гласи, че обвиненията се разглеждатъ въ присѫтствието на обвиняемия и свидѣтелитѣ.

Обвинението за нѣкакъвъ заговоръ отъ страна на убититѣ срѣщу членоветѣ на Сѣрския окрѫженъ комитетъ, конгресътъ намира за съвсѣмъ несъстоятелно и съ нищо необосновано. Независимо отъ това, присѫдата неможе да се гради на подобенъ заговоръ, понеже съгласно духа на чл. 189, заговорътъ не е формално констатиранъ отъ надлежната сѫдебна власть.

Освѣнъ явната незаконность на присѫдата, конгресътъ обръща внимание и на нѣкои странични обстоятелства, които хвърлятъ достатъчна свѣтлина върху истинностьта на изнесенитѣ въ откритото писмо обвинения. Въ откритото писмо, публикувано въ печата, името на Гарванова не фигурира като осѫденъ на смъртъ, когато въ писмото до окрѫзитѣ неговото име е наредъ съ това на Сарафова и Даева. Опущението е умишлено. Може би, то цѣли да изкара прѣдъ общестото убийството на Гарванова като актъ на необходима самозащита отъ страна на Паница. За дата на присѫдата е поставена 12 октомврий. Извѣстно е — това може да се докаже, — че тогава, както Паница, така и Сандански бѣха въ България. Значи, присѫдата е издадена не въ организационна територия.

Еднакво несъстоятелни сѫ и идейнитѣ мотиви на убийството, които въ откритото писмо така сбстойно се разглеждатъ. Като подчъртава, че организацията толерира всички мнѣния и убѣждения въ своитѣ редове, непротиворѣчащи на нейнитѣ основни принципи, конгресътъ намира, че нѣма причини, които могатъ да оправдаятъ отцѣпването отъ Организацията на Сандански и неговитѣ съмишленици въ Сѣрския окрѫгъ, а още по-малко — да оправдаятъ подобни подли убийства. Въ духовенъ плѣнъ на разни анонимни неотговорни македонствующи отъ България, Сандански и съмишленицитѣ му прокламиратъ редъ различия съ Организацията, които на практика никога не се отстояватъ, по простата причина, че сѫ неосѫществими. Конгресътъ не може да не отбѣлѣжи прѣстѫпното влияние на тия македонствующи, които чрѣзъ свои орѫдия, като Сандански, отъ три години насамъ умишлено всѣватъ раздори и борби въ Организацията и които, най-малко, косвено подготвиха тритѣ убийства. Къмъ тѣхъ конгресътъ изказва своето прѣзрѣние.

Слѣдъ като посочва всичката юридическа и идейна несъстоятелность на присѫдата, конгресътъ се спира на прѣстѫпната амбиция на Сандански да се наложи съ тероръ на цѣлата Организация, като на единственъ мотивъ за тритѣ убийства.

Отъ изложенитѣ обстоятелства и факти, както и прѣдъ видъ 1) формалното признание на убийцитѣ, съдържаще се въ тѣхното открито писмо и 2) обстоятелството, че откритото писмо съдържа и мотивировката на убийството отъ гледището на неговитѣ автори, конгресътъ се счете достатъчно освѣтленъ, за да се произнесе по разглежданото прѣстѫпление. Конгресътъ принава за виновни подписалитѣ смъртната присѫда на Гарванова, Сарафова и Даева, а именно: Яне Сандански, Чудомиръ Кантарджиевъ, Александъръ Буйновъ и Георги Скрижовски, както и физическия убиецъ Тодоръ Паница, въ това, че сѫ извършили самоволно и беззаконно тритѣ убийства. Частно Сандански освѣнъ за горнитѣ убийства се признава за виновенъ и за стремлението си да цѣпи Организацията, както и за безпощадния тероръ, който упражнява въ Сѣрския окрѫгъ спрѣмо беззащитнитѣ селяни. Въ желанието си да запази единството и дисциплината въ Организацията и да изкорени системата на своеволията и прѣдъ видъ заканитѣ въ откритото писмо за нови убийства, конгресътъ единодушно рѣши, щото указанитѣ по-горѣ автори на убийството да се изключатъ отъ редоветѣ на Организацията и да се считатъ за нейни врагове. По убийството на Даева, понеже конгресътъ не разполага съ достатъчно данни, ще се направи разслѣдване и физическия убиецъ или убийци ще се подвъргнатъ на сѫщото наказание наложено на другитѣ убийци.

Къмъ оние съмишленици на Сандански, работници въ Сѣрския окрѫгъ, които не сѫ солидарни съ кървавия актъ на убийцитѣ, конгресътъ апелира да се възвърнатъ въ организационнитѣ редове, дѣто тѣхната свобода на убѣждение и легална пропаганда ще бѫде напълно гарантирана.“

Сандански и другаритѣ му не се подчиниха на конгресното решение, обявиха се за Организация на Сѣрчани, като съ тероръ държаха положението въ окрѫга: премахваха всѣки, който не одобряваше дѣлата имъ.

(Слѣдва).

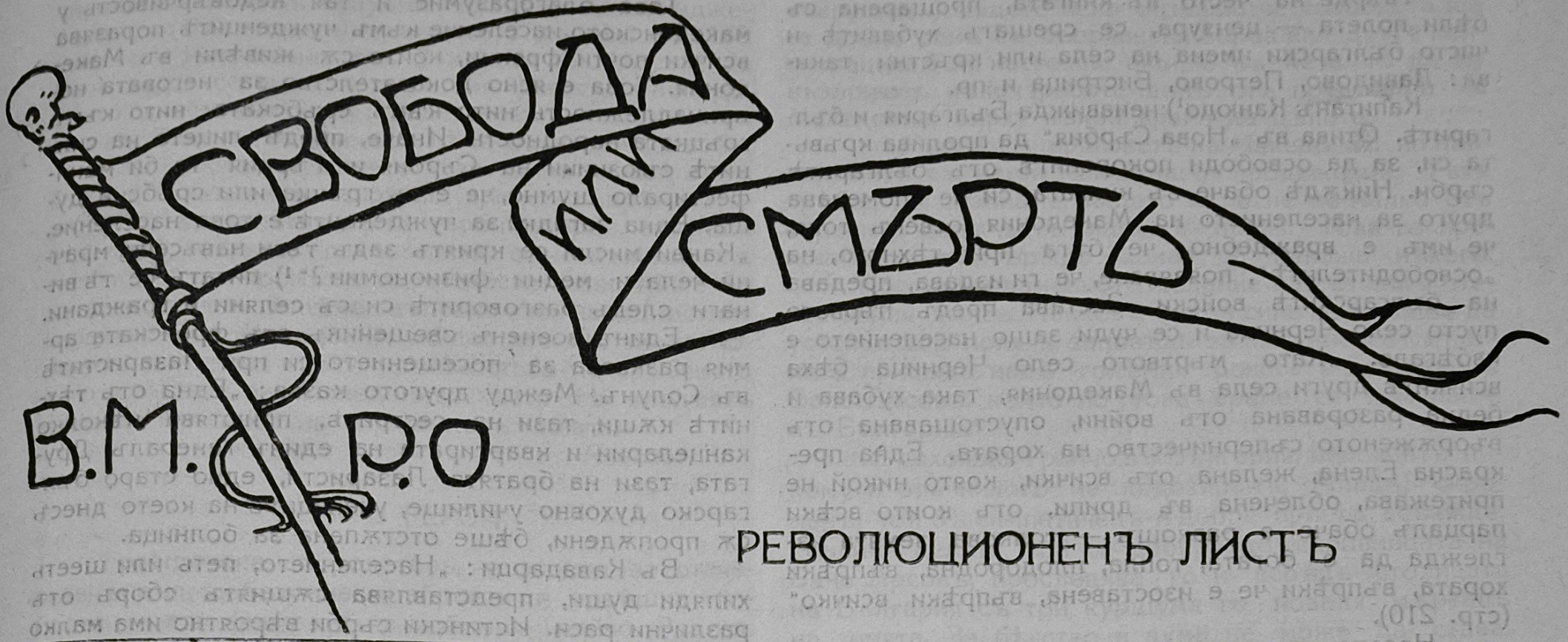
---

[2] Чл. 189. Членове работници и десетници се сѫдятъ и наказватъ отъ мѣстнитѣ комитети (селски, градски и районни), длъжностнитѣ лица на послѣднитѣ — отъ околийскитѣ комитети. . . .; членоветѣ на Централния Комитетъ и задграничното прѣдставителство отъ окрѫжнитѣ и околийскитѣ комитети като послѣдна инстанция.

Чл. 159. Общия конгресъ има върховната законодателна власть въ Организацията. . . . . .

. . . Приема докладитѣ на Върховната Контролна комисия, произнася се за общата дѣйность на Централния Комитетъ и Прѣдставителитѣ и опрѣдѣля подсѫдимостьта и начина на сѫдението на провинившитѣ се членове. (Правилникъ на В. М. О. Р. О. Изработенъ отъ общия конгресъ на Организацията прѣзъ 1905 год.).

Год. I. 15 юний 1925 г. Брой 12.

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

ФРАКЦИОННИТѢ БОРБИ ВЪ МАКЕДОНСКОТО РЕВОЛЮЦИОННО ДВИЖЕНИЕ.

8.

Съ убийството на Гарвановъ и Сарафовъ и съ последвалата присѫда на убийцитѣ отъ общия конгресъ, пропастьта между фракцията на Сандански и Организацията можеше да се запълни само съ трупове. Последицитѣ отъ това убийство се оказаха много по-голѣми, отколкото сѫ си предполагали авторитѣ му и отколкото допускаше скоро следъ това противната страна, — тѣзи последици се оказаха просто катастрофални за дѣлото.

1908 год. бѣ отъ особено значение за освободителното движение. Мюрцегската реформена програма бѣ почнала да се прилага и въ финансовата и въ сѫдебната си части. Съ тласъка, който ѝ даваше непреривната революционна борба, реформената програма неминуемо водѣше къмъ автономията на Македония. Оставаше да се наложатъ на Високата Порта още две нѣща: християнинъ генералъ-губернаторъ, за какъвто бѣ заговорилъ англійския министъръ на външнитѣ работи сѫръ Едуардъ-Грей презъ 1907 год., а следъ това и едно областно народно събрание при генералъ-губернатора. Англия, Франция и Италия бѣха наклонни за това. Оставаше да се спечели Русия, като се убеди да се дезангажира отъ тѣсното си сътрудничество съ Австро-Унгария по Македонския въпросъ. Надмощието, което бѣ взела Германия въ Цариградъ; придобивката, която бѣ направила нейната дипломация съ Багдатската желѣзно-пѫтна линия; рѫководящата роль на германския посланикъ въ турската външна политика, — всичко това караше англійскитѣ държавници, разтревожени отъ германското проникване къмъ Персийския заливъ, да противопоставятъ на Турция една по-голѣма сила отъ германската, а такъва бѣ групировката по Близкоизточнитѣ въпроси на тритѣ морски западни държави и на Русия. Срещата, която направиха Николай II и Едуардъ VII въ Ревелъ презъ юний 1908 год., преследваше поменатата цель. Въ разговоритѣ при тази среща важно мѣсто е заемалъ и Македонския въпросъ, както това се вижда отъ едно официозно комюнике, издадено скоро следъ нея отъ англійското министерство на външнитѣ работи. Австро-руското съгласувано действие по Македонския въпросъ идѣше да бѫде замѣстено отъ англо-руско. Въ Ревелъ било уговорено по нашия въпросъ да се разширятъ реформитѣ до желаната автономия на Македония.

Турскитѣ патриоти, избѣгали въ странство поради преследванията на Хамида, бѣха се организирали въ комитетъ Иттихадъ ве Тереки (Union et Progrès — Съединение и Напредъкъ). Тѣ следѣха съ мѫка разширението на реформитѣ и предвиждаха, че логическия край на чуждото вмешателство по отношение на Македония ще бѫде изплъзването на тази богата и най-културна провинция отъ централната власть въ Цариградъ. Младотурскитѣ общественици, действуващи повече върху патриотическитѣ чувства на младото съ западно образование офицерство отколкото върху убежденията за широки преобразования въ управлението и социалния строй на Турция, бѣха спечелили много свои привърженици срѣдъ командующия персоналъ въ армията. Така стана възможно военното пронунциаменто на 10/23 юлий 1908 год., което авторитѣ му и тѣхнитѣ приятели възвестиха предъ свѣта като голѣма революция. Митхадъ-Пашовата конституция бѣ извадена отъ прашнитѣ рахтове на Бабъ-Анието и обявена за основенъ законъ въ Империята. Повтаряше се една стара история въ по-модерни външни проявления. Преди 32 години — въ 1876 година —, за да осуетятъ разглеждането на проекта за реформи въ Босна-Херцеговина и България и да направятъ излишна посланишката конференция въ Цариградъ, която се бѣ събрала имено за окончателно приемане и узаконяване на поменатия проектъ, въ деня на откриването ѝ съ топовни гърмежи бѣ оповестена новата ера за Турция — съ въвеждането на конституционно управление. Тогазъ и за този случай Митхадъ Паша бѣ приготвилъ своята конституция. Посланицитѣ на великитѣ сили, обаче, не се уловиха на Хамидовата вѫдица, продължиха работата си, изработиха органическитѣ устави за управлението на Босна-Херцеговина и България, и понеже Високата порта не ги прие, издуха Руско-Турската война.

Македонскитѣ деятели имаха този примеръ предъ паметьта си, знаеха и централистичния характеръ на Митхадъ Пашовата конституция, знаеха следователно, че възприемайки акцията на младотурскитѣ патриоти и подреждайки се подъ тѣхното знаме, означава ни повече ни по малко, а отказване отъ Мюрцегскитѣ реформи и отъ логическия имъ завършъкъ — автономията.

Какво стана?

Задграничниятъ младотурски комитетъ бѣ пожелалъ да влѣзе въ сношения съ Представителството на В. М. Р. О. за задружна работа още презъ есеньта на 1907 год., ала следъ като последното бѣше се осведомило върху програмата на младотурцитѣ и че тѣ сѫ за една конституционна но централистична Турция, — а тя изключва автономията, — отклониха преговоритѣ за съвмѣстна дейность, бидейки несъвмѣстима споредъ целитѣ на едната и другата организация. Сандански и хората му не можеха да не знаятъ тази позиция на В. М. Р. О. Ала въ своето озлобление и фракционно недомислие тѣ влѣзоха въ сношения съ емисари на Иттихадъ ве Тереки 3 седмици преди прогласяването на хуриета и бѣха спечелени за неговата кауза. На втория или третия день, — не помня добре—следъ обявяването на конституцията, Сандански и щаба му бѣха се настанили въ хотелъ Англетеръ въ Солунъ и манифестираха побратимяването си съ младотурцитѣ. Легализирането на четитѣ въ Сѣрско и Струмишко, — Чернопѣевъ бѣ спечеленъ още преди хуриета отъ г. Антонъ Страшимировъ за „мирната революция", — предизвика слизането отъ планинитѣ и селата въ градоветѣ и на четитѣ въ Битолско и Солунско. П. П-въ, членъ отъ централния комитетъ, безъ да се съвещава съ другитѣ двама свои другари и съ Задграничното Представителство, бѣ разпоредилъ за това. Найкъсно — следъ две недели а нейде и повече — се легализираха четитѣ въ Скопския революционенъ окрѫгъ. А редовното и правилното бѣше всички организационни чети да си стоятъ по мѣстата, — тѣ бѣха въорѫжената сила на Организацията, — и да чакатъ решението и разпоредбитѣ на вишитѣ рѫководни тѣла — Ц. К. и З. Пр. Ако З. Пр. отъ името на Ц. К. бѣ влѣзло въ преговори съ младотурцитѣ, което бѣ вече власть на другия день следъ превратa, — преди да се легализиратъ четитѣ, може би, комитетътъ „Обединение и Напредъкъ" щѣше да се види принуденъ да бѫде по-отстѫпчивъ относно основното искане на В. М. Р. О. — самоуправление на Македония. Въ случай пъкъ че младотурцитѣ се покажеха неотстѫпчиви и Организацията продължеше своята борба, сигурно великитѣ сили нѣмаше да изтеглятъ реформенитѣ си органи и тѣхното дѣло щѣше да продължи. Преговори се заведоха, исканията на В. М. Р. О. бѣха

предявени предъ „Иттихадъ ве Тереки", ала за успѣхъ не можеше да се мисли, следъ като четитѣ се бѣха легализирали и нашитѣ пълномощници нѣмаха задъ гърба си въоржжени сили. И действително поелитѣ властьта младотурци не искаха и да чуятъ за нѣкакво областно самоуправление за Македония и Одринско. За поменатия по-горе членъ отъ Ц. К., както и солидаризиралитѣ се съ него по сетне по необходимость другари отъ Ц. К. и З. П., има едно твърде веско оправдание. То е, че следъ побратимяването на Сандански и Чернопѣевъ съ младотурцитѣ, — които си правѣха вече взаимни услуги, разбира се въ полза на последнитѣ, и въ пакость на дѣлото, — ако въ другитѣ окржзи четитѣ не бѣха се легализирали, можеше да се дочака голѣмата катастрофа и още по-голѣмия позоръ — българи, македонски революционери и турци, господствующа нация да поведатъ съвмѣстна борба противъ В. М. Р. О. А като се има предъ видъ и голѣмата умора у нелегалнитѣ дейци презъ 1905, 1906, 1907 и 1908 год., когато трѣбваше да се борятъ и съ турски потери, и съ сръбски чети и съ гръцки чети, — малцина биха се оказали тѣзи, които да не се поддадатъ на внушението, че е непотрѣбна вече революционната борба, щомъ има на лице политическа свобода и се обещава равенство между мюсюлмани и християни въ империята. При това състояние на нѣщата положението на непримиримитѣ би било неудържимо.

До кжде пъкъ бѣха отишли Сандански и другаритѣ му въ своето сближение съ турцитѣ може да се заключи отъ следния фактъ. Пишущиятъ тѣзи редове, възползуванъ отъ амнистията следъ обявяването на хуриета, отъ България си замина за Македония, както това бѣха сторили мнозина други по-рано отъ него. Когато стигнахъ въ Сѣръ, видѣхъ се въ Грандъ Хотелъ съ Стою Хаджиевъ и Таската, съ които бѣхме другари по оржжие преди и презъ време на въстанието, когато революционната организация бѣ единна. Туко що бѣхме почнали разговоръ, дойде при насъ единъ младотурски офицеръ. Представиха ме на него. Пита ме отъ где ида. Отговорихъ: отъ България. Офицера се обърна къмъ Стою Хаджиевъ и Таската съ въпроса: „верховистъ му?" (върховистъ ли е?)—Не, не,—побързаха да отговорятъ моитѣ нѣкогашни съратници. Значи, тѣ бѣха вече добре наклеветили предъ турцитѣ всички, които не бѣха съ тѣхъ, въ върховизъмъ, т. е. че сж привърженици не на автономията, а на присъединението на Македония къмъ България. Погнусихъ се отъ това клеветничество, по-лошо и отъ измѣната. Да се боришъ съ свои идейни противници по средствата и тактиката за постигането на една и сжщата цель съ слово, съ печатъ и даже съ оржжие, разбирамъ; ала българи отъ Македония, претендиращи, че се борятъ за нейното самоуправление, да клеветятъ свои сънародници и съотечественици предъ тѣзи, които властвуватъ въ Македония и които сж най-голѣми противници на нейната автономия, — то е действително повече и отъ измѣна. Презъ хубавия идеалистиченъ периодъ на революционното движение въ Велесъ имаше представители на всички възможни и невъзможни течения: централисти, сарафисти, върховисти, анархисти и съчувственици на всички сжществующи въ България партии; тѣ се караха, ругаяха, бияха се и даже се убиваха, но на властитѣ и на владѣющето племе, турцитѣ, не се предаваха: защото въ своето елементарно съзнание на дългъ къмъ народность и отечество схващаха, че ако сторятъ това, преставатъ да бждатъ това, що се наричатъ, а се обръщатъ въ доносници и шлиони.

Сандански и другаритѣ му, хвърлили се въ обятията на младотурцитѣ, не допускаха въ Сѣрско лица, които не принадлежаха къмъ тѣхната група и понеже при обявения хуриетъ тѣ сами не можеха да запретятъ това, търсѣха помощьта на младотурския комитетъ Иттихадъ ве Тереки, който бѣ вече правителство на Турция.

Въ едно писмо на Ц. К-тъ на В. М. Р. О. до отоманския комитетъ „Единство и Прогресъ" отъ августъ 1908 год. четемъ:

„Въ отговоръ на писмото Ви съ вчерашна дата, Централниятъ Комитетъ на Вжтрешната Организация има честь да Ви съобщи следното:

Възползувани отъ свободата, която благороднитѣ усилия на „Единство и Прогресъ" възстановиха, въ Сѣрския окржгъ действително заминаха нѣколко агитатори, наши съмишленици, повечето бивши войводи въ окржга. Както хората на Сандански посещаваха свободно окржзитѣ, гдето тѣ нѣматъ никакво влияние, така и ние се чувствуваме напълно свободни да се движимъ изъ цѣлото наше отечество. Агитаторитѣ ни нѣма да напуснатъ Драмско (района на Паница б. н.); ако властьта желае, нека ги върне съ насилие.

Централниятъ комитетъ взема поводъ отъ настоящето писмо, за да Ви занимае и съ другъ единъ въпросъ. Споредъ най-положителни сведения въ Велешко и Кумановско още върлували сръбски чети и заплашвали българското население съ терора на миналото. Въ Скечe по подстрекателство на гърцитѣ властитѣ сж затворили новооткрития български параклисъ, като предварително сж го осквернили. На нѣкои отъ нашитѣ войводи е запретено да се движатъ изъ районитѣ си, когато на сръбскитѣ и гръцки войводи, а сжщо и на тия отъ групата на Сандански не се правятъ никакви спънки. За всичкитѣ тия случаи, които биха могли да иматъ най-нежелателни последствия, Ц. К. Ви уведоми лично. . ." (Продължаватъ оплаквания въ този духъ). Писмото завършва:

„Като Ви съобщаваме горнитѣ факти, ние се надѣемъ, че благоразумието ще вземе връхъ".

Както се вижда отъ съдържанието на писмото, то е отправено до Младотурския комитетъ въ отговоръ на писмо отъ последния, съ което се запрещава на македонски войводи и други лица да отиватъ въ Сѣрско и Драмско, защото не били хора на Сандански. Разбира се, това е направено по искането на Сандански.

(Следва).

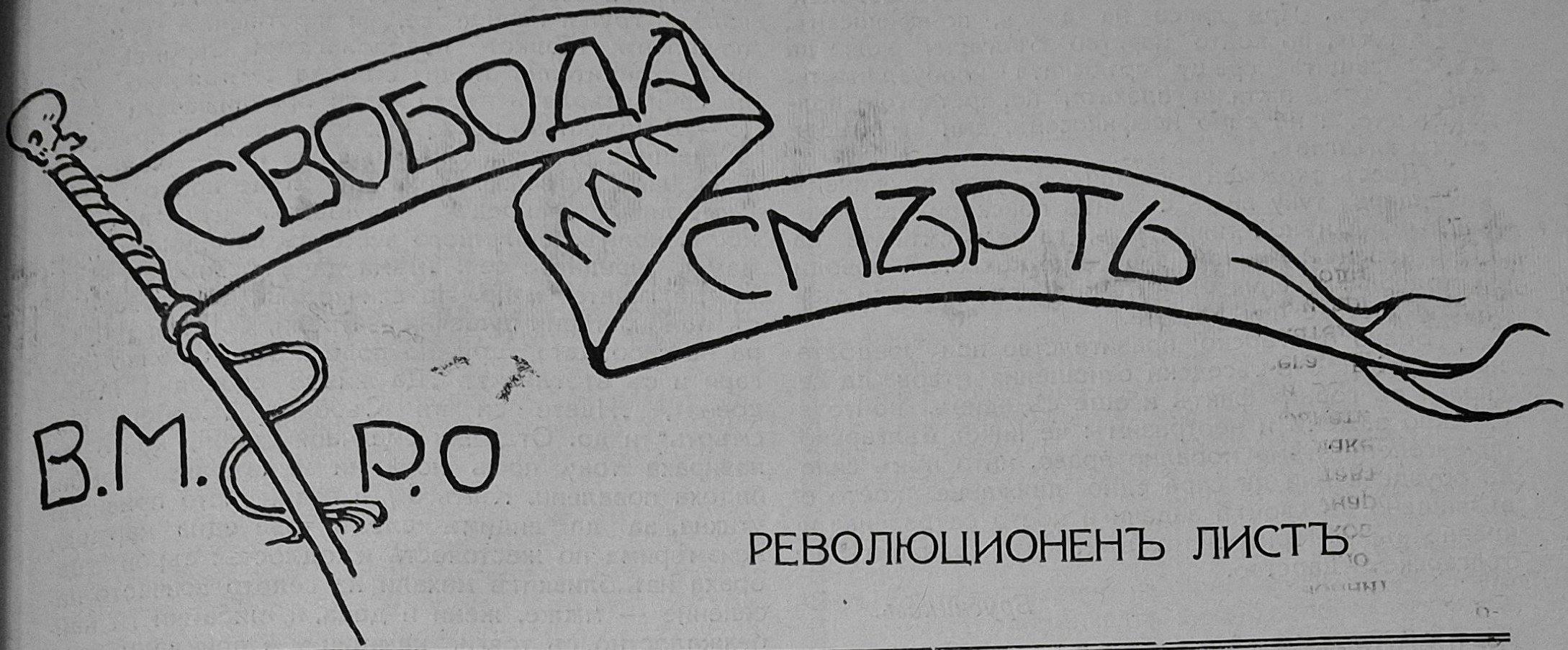
ПАНЧО МИХАЙЛОВЪ ЕКЗЕКУТИРАНЪ.

Въ София е билъ екзекутиранъ отъ органи на В. М. Р. О. бившия кочански войвода Панчо Михайловъ, който преди три месеца бѣ изправенъ предъ организационенъ сждъ да отговаря за редица престжпления, извършени въ Македония и вънъ отъ нейнитѣ предѣли.

По тоя поводъ, за да не се допуснатъ погрѣшни тълкувания отъ неосведомени хора, В.М.Р.О. е издала следното комюнике:

„Преди три месеца Панчо Михайловъ, кочански войвода, бѣ осжденъ на смъртъ за неморални деяния въ Македония и превишаване на власть. Поради заслуги сжда на В. М. Р. О. замѣни смъртното му наказание съ изключване отъ редоветѣ ѝ. Понеже отъ тогазъ насамъ той, вмѣсто да се поправи, стана опасенъ за дѣлото, централниятъ комитетъ на В. М. Р. О. е заповѣдалъ да бжде унищоженъ, гдето се намѣри".

Год. I. 1 юлий 1925 г. Брой 13.

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

и само бесилки за тѣхъ, разсѫждаватъ възнегодувалитѣ дописници.

Единъ отъ тѣхъ — тоя на „Време" — презъ цѣлото време на процеса „кавалерствува" на „г-жа Велика", вдовицата на Мите Соколарски.

Тя му разправя така тѫжно, така сърцераздирателно:

„Живѣя бедно съ 120 динари месечна пенсия. Толкова ли е заслужилъ моя Мито?" И „г-жа Велика" предявила искъ въ сѫда отъ 150,000 динари. Но сѫда отсѫди само 45,000 динари. И „г-жа Велика", придружена отъ своя „кавалеръ", нервно напуска сѫда. По пѫтя тя разправя на своя събеседникъ: „Криви сѫ и трѣбваше да ги осѫдятъ. Нима Митовата глава струва само 45,000 динари?" вестникарь. Ние ще заключимъ:

Ехъ, жено, нещастна жено. Страшенъ и трагиченъ е пѫтя на народнитѣ предатели и родоотстѫпници. Тѣ сѫ на честь и мамени съ подмилквания само до като сѫ живи, за да колятъ и убиватъ братята си и да грабятъ и безчестятъ сестритѣ си заради сръбски динари. Но тѣхната сѫдба е винаги предрешена: никой народенъ врагъ и предатель не е умрѣлъ отъ своя смъртъ. Рано или късно той свършва позорно, пребитъ като бѣсно псе. Така стана и съ твоя Мито, и съ Мишевъ, и съ Пандурски. Така ще стане и съ нѣколцината оцѣлѣли още.

И трагедията почва следъ тѣхната смъртъ и за смѣтка на тѣхнитѣ жени и деца. Родоотстѫпницитѣ и предателитѣ не се ползуватъ никога съ честь и обичь, най-малко предъ своитѣ господари. И когато тѣ подпаднатъ подъ тежестьта на своитѣ и господарски престѫпления, последнитѣ веднага ги забравятъ, а тѣхнитѣ жени и деца хвърлятъ на бунището.

Така, сирота жено: и твоя мѫжъ, тоя злодей, отиде по своя пѫть. И неговитѣ господари, сърбитѣ, ти подхвърлиха като подигравка 45,000 динари, колкото да не умратъ отъ гладъ децата ти.

Такъвъ е края на народнитѣ предатели и изедници: следъ безславната имъ смъртъ тѣхнитѣ глави не струватъ нищо!

Смилъ Кочански.

ФРАКЦИОННИТѢ БОРБИ ВЪ МАКЕДОНСКОТО РЕВОЛЮЦИОННО ДВИЖЕНИЕ

9

Презъ юли-августъ 1908 год. се оформи и възприе гледището да се преустанови въорѫжената борба и да се използуватъ свободитѣ, които даваше Митхадъ-пашовата конституция, за легална обществена дѣятелность. Въ скоро време въ всички градове и нѣкои по-голѣми села бѣха образувани български конституционни клубове. Сандански и приятелитѣ му, следъ като напечатаха своята програма на революционна организация, за да не станатъ смѣшни въ собствените си очи, се нарекоха „федеративна отоманска партия". Почнаха да издаватъ и свои вестници: „Единство" бѣ органъ на Черноѣевъ-Делирадевъ-Д. Влаховъ, а „Конституционна Заря" на Сандански — Д. Миразчиевъ. Покъсно и двата вестника се слѣха въ единъ — „Народна воля". Конституционнитѣ клубове въ началото на септемврий имаха своя учредителенъ конгресъ въ Солунъ. Изработени бѣха въ него устава и правилника на Съюза на българскитѣ конституционни клубове въ Отоманската империя. Ако сравнимъ програмата на тъй наречената „Федеративна партия" съ устава на Съюза на бълг. конст. клубове, въ основнитѣ искания не ще намеримъ сѫществена разлика. И дветѣ организации предвиждаха областно самоуправление (автономия) за Македония; самоуправление на окрѫзитѣ и общинитѣ; общо, прѣко и тайно гласоподаване; свобода на словото, печата, съвестьта и мисъльта, събранията и сдруженията и пр. Пакъ различията бѣха въ тактиката, въ начина на действие, въ мирогледа и личнитѣ качества, ако щете, на водачитѣ.

Съюзътъ на Конституционнитѣ клубове, съдържанието на който бѣ сѫщото това на В. М. Р. О. въ водачески кадри и народъ, държеше да се запази и даже разшири културната автономия на българитѣ въ лицето на Екзархията, чиито правдина бѣха гарантирани съ държавни актове — фермана отъ 1870 год. и разнитѣ берати възъ основа на него. Сандански и хората му се обявиха за държавни (моарифски) училища, подведомствени прѣко на Министерството на просвещението въ Цариградъ, като се запази обучението на матеренъ езикъ само въ основнитѣ училища. Отъ това следваше, че програмитѣ и изобщо насокитѣ на образованието и за българитѣ въ Турция ще опредѣля правителството ѝ, т. е. турската интелигенция, а не българскитѣ педагози, учители и българската интелигенция изобщо. Образованието, следователно, щѣше да носи турски националенъ духъ, а не български. Клубиститѣ смѣтаха, че съ запазването на културната автономия на българитѣ по-бърже и по-сигурно ще се дойде и до политическа автономия (самоуправление); фракцията на Сандански жертвуваше културната автономия, защото мислѣше, че така ще се спечели пълното довѣрие на турцитѣ и тѣ ще дадатъ по-голѣмъ просторъ за политическото и икономическо развитие на инородцитѣ, сѣкашъ бейоветѣ, едри землевладѣлци и виши бюрократи турци, не съзнаваха своитѣ голѣми икономически интереси на владѣтели, та щѣха да бѫдатъ подлъгани отъ нѣкого, па билъ той гений.

Ржководителитѣ на клубната организация считаха, че народноститѣ въ Турция трѣбва да се организиратъ политически на национална база, та тѣзи отъ тѣхъ, които иматъ интересъ отъ преобразуването на Турция въ автономистическа държава въ роде на Англия или въ федералистическа, въ роде на Съединенитѣ Щати или Швейцария, ще се съюзятъ и ще се борятъ съвмѣстно за това. Сандански и хората му пъкъ мислѣха, че като се обявятъ въ „федеративна" партия всички народности ще юрнатъ къмъ нея и тѣ ще я водятъ! Разбира се, нито турци, нито гърци, нито албанци, нито арменци, нито араби — не се подслониха подъ знамето на нашитѣ „федералисти" и тѣ си останаха отначало до край като българска секция на несѫществующа федеративна отоманска партия. Ала печалното е, че тѣ не проявиха възможнитѣ усилия да убедятъ другитѣ подвластни народности въ тѣхната идея, нито да отцепятъ поне часть отъ турцитѣ въ подкрепа на последната, а всичката си енергия, цѣлото свое внимание, всичкитѣ си стрели въ хули, нападки и клевети отправяха къмъ Съюза на българскитѣ конституционни клубове, като го наричаха орѫдие на Фердинанда и неговото правителство, нова фирма на стари върховисти и пр. Съ това тѣ настройваха младотурцитѣ, т. е. властьта, срещу грамадното мнозинство на българитѣ въ Македония и следователно косвено работѣха и противъ

своята идея, която бѣ идея и на Съюза на клубоветѣ. Че Съюзътъ на бълг. конституционни клубове желаеше една автономистическа и въ последствие федеративна Турция, въ която Македония би се самоуправлявала, се вижда отъ книжката на Г. Баждаровъ „Областно Самоуправление“, Солунъ 1909 год., издание на поменатия съюзъ като № 4 въ серията на неговата библиотека.

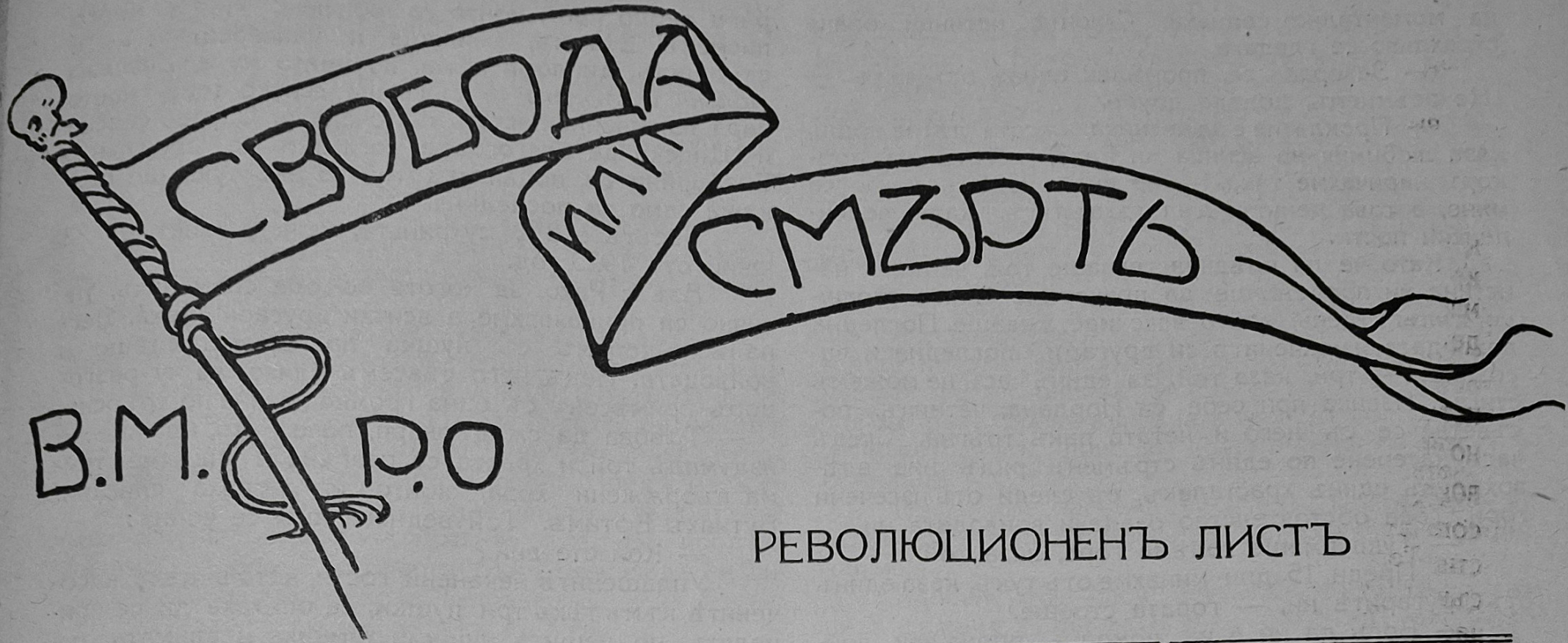
Разбира се, младотурското правителство, което произхождаше изъ срѣдата на едритѣ земевладѣлци и вишата бюрокрация, което бѣше ултранационалистическо, не щѣше да чуе за нѣкакво народовластие и национално равноправие, а още по-малко за автономия на областитѣ или за федеративно устройство на империята. При все това нашитѣ фракционери „революционери“ загазваха все по-дълбоко въ службата си на Цариградското правителство. Презъ пролѣтьта на 1909 год., следъ детронирането на Хамида, тѣ сж се клѣли на корана въ вѣрность на империята такъва, каквато бѣ. Везиритѣ и пашитѣ имъ се отплащаха: на Сандански подариха единъ арабски хатъ и банитѣ въ Марикостиново; на Ал. Буйновъ, Миразчиевъ, Паница и др. подариха гори, съ които бѣха ощетени съответнитѣ села; на Таската Сѣрски (Ат. Спасовъ) продадоха евтино да събира ушура (десетъка) въ с. Дутлия; на брата на Д. Миразчиевъ и Чудомиръ Кантарджиевъ отпуснаха по 15 лири месечна стипендия да следватъ въ странство; на Стою Хаджиевъ и др. отпустнаха стипендии да следватъ въ Солунския юридически факултетъ (Хокукъ Мектеби) и да изпълняватъ длъжностьта на хафиета. Младотурското правителство срещу тѣзи възнаграждения добиваше своитѣ печалби. Най-голѣмата бѣ, че македонскитѣ българи, главната, за да не кажемъ единствената революционна и борческа сила, бѣха парализирани въ взаимни борби. Така станаха възможни: унищожаването на българскитѣ Конституционни клубове въ края на 1909 год.; обезоржжителната акция въ 1910 год.; заселването на мохаджири по чифлицитѣ, отъ които бѣха пропждени потомцитѣ на некогашнитѣ имъ собственици — българскитѣ селяни чифлигари, — като сжщитѣ тѣзи земи бѣха откупвани отъ държавата съ средства, събирани и отъ напждenитѣ. Хр. Чернопѣевъ, който бѣ чиста душа, — той, безъ достатъчно образование, можеше да попадне и попадаше подъ влиянието на разни „лѣви“ и „дѣсни“ партизани въ България, но не се поддаваше на користь, — пръвъ отъ фракционеритѣ скжса съ тѣхъ, хвана пушката за освобождението на Македония и се присъедини къмъ Тод. Александровъ и другаритѣ му, които наново започнаха революционната въоржжена борба.

Народътъ, макаръ и простъ, често долавя разликата между демагогията и искреното слово, като сравнява думитѣ съ дѣлата. Особено това важи за едно население, което ё израсло въ борби за свобода, което се е възпитало въ рискове презъ време на тѣзи борби. Българитѣ въ Сѣрския санджакъ подушиха отъ где иде вдъхновението на Сандански и неговитѣ приятели.

Следъ разтурянето на първата Отоманска камара въ началото на 1912 год., бѣха насрочени новитѣ избори. Тѣ завариха македонскитѣ българи въ твърде неблагоприятно положение. Съюзътъ на конституционнитѣ клубове не сжществуваше отдавна; „Федеративата“ партия автоматически прекрати сжществуването си следъ разтурянето на съюза на клубоветѣ, защото нѣмаше обектъ за борба. Сандански и приятелитѣ му, обаче, продължаваха своя незаконенъ бракъ съ младотурцитѣ. В. М. Р. О. не правѣше вече хасъ отъ турския парламентаризъмъ. По личенъ починъ единъ турски възпитаникъ, — г-нъ Панче Доревъ, — следъ разтурянето на съюза на клубоветѣ бѣ се заелъ да образува нѣкаква си прогресивна партия, вторъ български аппендисъ, следъ оня на Сандански, къмъ Иттихадъ ве Тереки. Тази партия не можа̀ да стане: македонската интелигенция не я допустна, защото за създаването ѝ играеха турски пари. При това положение, българската македонска интелигенция, групирана около списанието „Искра“, в-цитѣ „Вѣсти“ и „Право“, излезе съ изборна платформа и кандидатна листа въ избирателна коалиция съ опозиционната турска партия „Иттилявъ ве Тереки“ (Свобода и споразумѣние) и гръцкитѣ силлогоси. Тогазъ и Д. Влаховъ се покая за грѣшкитѣ си — незаконното си съжителство съ властвующитѣ младотурци — и помоли да бжде кандидатиранъ въ опозиционната листа, което бѣ и прието. Но важното за случая е да изтъкна тукъ, че групата на Сандански остана вѣрна на властвующата партия и нейнитѣ кандидати бѣха избрани съ турски гласове: отъ 62 български гласници (избиратели отъ втора степень) въ Сѣрския санджакъ 23 гласуваха за кандидатитѣ на Сандански, а 39 за опозиционната листа. Очевидно, българското население, въпрѣки правителствения тероръ, осжди „революционеритѣ“, служители на властьта.

Скоро следъ това дойде злополучната Балканска война. Сандански и приятелитѣ му измѣниха и на клетвата, дадена надъ корона, както преди това бѣха измѣнили на клетвата надъ евангелието и кръстосаното оржжие. Подиръ войнитѣ тѣ се разпредѣлиха между разнитѣ партии за меснети и за да има при всѣки режимъ нѣкой отъ тѣхъ на власть. Паница си избра дружбашитѣ, слѣдъ като го освободиха по административенъ редъ отъ присжда̀та по членъ 4 — за незаконно забогатяване отъ войната. Така тѣзи бивши революционери разколници престанаха да бжда̀тъ и фракционери въ македонското движение, а се очертаха като най-обикновени злоупотребители съ освободителното македонско движение, до като хитруванията, лавиранията и престжпленията имъ ги хвърлиха между зжбеститѣ колелета на това движение и бѣха смазани.

Год. I. 17 юлий 1925 г. Брой 14.

РЕВОЛЮЦИОНЕНЪ ЛИСТЪ

Яне Сандански и приятелитѣ му се отцепиха отъ В. М. Р. О. въ 1907 год. подъ предлогъ, че революционеритѣ отъ другитѣ окржзи не пазѣли независимостьта на организацията отъ българското правителство. Първото падение на тѣзи фракционери бѣ, когато станаха орждие на младо-турското правителство, станаха напълно зависими отъ това правителство, което бѣше главния и единствения противникъ на автономията на Македония, което пазеше най-ревниво единството на империята чрезъ прѣкомѣрното засилване на централизацията и бюрократизма. Съ клетвата си надъ корана въ Св. София тѣзи революционери заслужиха, както вече казахме, бакшишитѣ въ чифлици, бани, гори, стипендии и ушурджилъкъ (прекупване на десетъка). А обвиненитѣ въ поддаване на българското правителство — Тодоръ Александровъ и другаритѣ му, бѣха преследвани не само отъ турцитѣ, противъ чието владичество възобновиха революционната борба, а и отъ правителството на Демократическата партия, въ лицето на покойния Мих. Такевъ, м-ръ на вжтрешнитѣ работи, и отъ правителството на Гешовъ — Даневъ.

Второто имъ грѣхопадане бѣ, когато следъ кратко колебание, виждайки успѣхитѣ на българското оржжие въ началото на Балканската война, измѣниха на клетвата си дадена на младотурцитѣ, поставиха се въ услуга на българскитѣ войски, и не намѣриха у себе ни сили, ни доблесть да отстояватъ автономния принципъ, щомъ като стана очевидно, че работитѣ се развиватъ къмъ дележъ на Македония. А Централния Комитетъ на В. М. Р. О., начело на който бѣ Тодоръ Александровъ, на 6/19 декември 1912 г. подаде меморандумъ до царь Фердинандъ и бълг. правителство, предупреждаваше ги за евентуалния дележъ на Македония и имъ припомняше да не излагатъ цѣлостьта на Македония, като пристанатъ на автономния принципъ. Повече въ единъ моментъ, когато цѣлиятъ българ-

ски народъ бѣ въ война, нито можеше, нито биваше да се направи: повечето би било предателство, безъ да се допринесе нѣщо за автономното начало.

Дойде скоро голѣмата, всесвѣтската война. Всички „чисти“ автономисти се вредиха на добри мѣста: Т. Паница въ разузнавателната секция на II армия — X дивизия и се отличи въ Драма съ ограбване тютюнитѣ на гърцитѣ тамъ; Атанасъ Спасовъ, Таската, — бѣ назначенъ кметъ на Сѣръ; Чудомиръ Кантарджиевъ бѣ въ нѣкаква интендантска часть; Димитъръ Хаджи Димовъ, идеолога имъ, въ Дирекцията за социални грижи и обществена предвидливость; Димитъръ Влаховъ — окржженъ управитель въ Прищина и после консулъ въ Одеса; Гйорче Петровъ — кметъ на Битоля и после на служба въ Кичево и т. н. Никой пакъ не дигна гласъ за автономията на Македония. Не ги осжждаме за това: съ завоевателитѣ на отечеството ни — гърцитѣ и сърбитѣ — не бѣ свършено, войната продължаваше, та не биваше, нито можеше, да се подигатъ политически спорове, но не биваше и следъ туй да се биятъ въ гърдитѣ, че били тѣ „чиститѣ“ автономисти.

Стана голѣмата катастрофа есеньта 1918 год. Бившитѣ фракционери — революционери почнаха да шумятъ, да обвиняватъ другитѣ, приструвайки се да не съзнаватъ, че обвиняватъ и себе си!... И когато, при общото нещастие на българския народъ, отъ насъ, македонцитѣ, се изискваше най-голѣма сплотеность и най-голѣмъ тактъ, тѣ пакъ си показаха природата: образуваха нѣкакво си „временно представителство на бивша Вжтрешна Македонска Революционна Организация“, — фирма, която е и въ дветѣ си части една безсмислица. На сцената излезе пакъ като тѣхенъ идеологъ Димитъръ Хаджи Димовъ, който никога не е билъ македонски революционеръ. Но той знаеше какво иска и накжде ги тласка: къмъ комунистическата партия. Съ агитациитѣ си въ западна Тракия и въ. Струмишкия окржгъ да не гласоподаватъ македонцитѣ, за да манифестирали автономистическитѣ си чувства, по отрицателенъ пжть се допринасяше за увеличение гласоветѣ на комуниститѣ, защото комуниститѣ и въ двата окржга, като добре дисциплинирани и фанатизирани, и при тази агитация щѣха да си гласуватъ, и си гласуваха, а на тази вждица можеха да се хванатъ, и се хванаха, само непристрастенитѣ къмъ никоя партия и които биха гласували за другитѣ партии. По-късно, съ откритото си минаване къмъ комунистическата партия и съ образуването на „емигрантската секция“ къмъ тази партия, — се напълно изясни стремлението на този „временъ представитель“ на „Бившата Вжтрешна Македонска Революционна Организация“.

Между това средъ македонската емиграция, въ градмадната ѝ часть, се постигна единство въ разбирането: да се отстоява стария лозунгъ за автономия на Македония и формулата „Македония за македонцитѣ“. Тѣзи формули собствено никога не сж били отрицавани, защото и никога не сж били и не сж въ противоречие съ основнитѣ наши начала: националното самосъхранение на българитѣ въ Македония и на другитѣ етнически групи въ нея и запазването въ миналото, възстановяването сега, цѣлостьта на Македония. На сжщитѣ начала се възобнови и революционното движение въ самата Македония. Нѣкои отъ бившитѣ фракционери се споразумѣха привидно, като се настаниха на частна работа или на държавна служба: едни се декларираха радикали, напр. Говедарчето, Буйновъ; други демократи — Стою Хаджиевъ, бившъ окржженъ управитель въ Струмица, а после председатель на окржжната постоянна комисия въ Петричъ. Тодоръ Паница пъкъ, за да се спаси отъ присждата по членъ 4., заедно съ осжденитѣ за разбойничество бивши революционери се поставиха въ пълна услуга на Стамболийски — Райко Даскаловъ противъ В. М. Р. О. и нейнитѣ съчувственици въ България. Чудомиръ Кантарджиевъ, който бѣ станалъ господарь на единъ чаркъ въ Чепинското корито съ капиталитѣ на Паница, се приструваше, че се дезинтересира отъ македонскитѣ работи. Той и нѣколцината му приятели излѣзоха даже съ декларация, какво не се солидаризиратъ съ акциитѣ на Паница и „федералиститѣ разбойници“. Но това е било маневра. Тайно, постепенно, чрезъ свои пипала тѣ завладѣха простака Алеко и чрезъ него Георги Атанасовъ; влѣзоха въ връзки съ Димитъръ Хаджи Димовъ, Чаулевъ, Влаховъ, Г. Занковъ, Арсений Йовковъ; устроиха заговора противъ Тодоръ Александровъ, който бѣ заговоръ противъ самата В. М. Р. О., въ желанието си да я направятъ орждие на III интернационалъ. Съ това, обаче, всички тѣ разкриха картитѣ си и въ двубоя повечето отъ тѣхъ намѣриха смъртьта си. Като чужди орждия тѣ за трети пжть се очертаха, какъ задъ прикритието, че сж борци за „чистотата“ на македонското движение и за „независимостьта на Организацията отъ българското правителство“, сж преследвали користни цели и честолюбиви домогвания.

Но тѣ сж вчерашни работи, за които читательтъ ще намѣри пълно освѣтление въ книгитѣ „Правителството на Стамболийски и Македонското освободително движение“ и „Заговорътъ противъ Тодоръ Александровъ“.

Катонъ